

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Jan Kolínský

Akční výbor parlamentní Národní fronty a jeho role ve státním převratu 1948

The Action Committee of the parliamentary National Front and its role in the
Czechoslovak state coup 1948

Praha, 2024

Vedoucí práce: Mgr. Martin Štefek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 5. 2024

Jan Kolínský

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl především poděkovat vedoucímu práce Mgr. Martinu Štefkovi, Ph.D. za trpělivé vedení práce, inspirativní rady a vstřícný přístup. Děkuji také Olze Bálkové za neutuchající podporu a pochopení nejen při psaní této práce, Mgr. Olze Šmejkalové z Archivu poslanecké sněmovny, Anně Frostové a Aleně Pálkové, bez nichž by práce nevznikla.

Abstrakt

V práci se budu věnovat Akčnímu výboru parlamentní Národní fronty, který se ustavuje v únoru 1948 v rámci Ústavodárného národního shromáždění. Akční výbory vznikaly bez jakékoli opory v ústavě či zákonném pořádku ČSR v podnicích i veřejných institucích za účelem očištění státu od reakčních živlů. Úkolem parlamentního akčního výboru bylo získávat podporu pro Gottwaldovu vládu a dále zbavovat poslanecké kluby nepohodlných poslanců. Cílem práce bude zjistit, jakou roli hrál AV v komunistickém převratu v roce 1948, kdy bylo snahou roli parlamentu co nejvíce omezit. Zkoumat bude především archivní prameny týkající se samotného AV, jeho členů, ale i parlamentu, Národní fronty a komunistické strany. Práce otevře otázku, jakou roli akční výbor sehrál v komunistickém převratu a v následném potlačení významu parlamentu.

Klíčová slova: Akční výbor Národní fronty, Komunistická strana Československa, československý státní převrat v roce 1948, Ústavodárné národní shromáždění

Abstract

In this thesis I will focus on the Action Committee of the parliamentary National Front, which was established in February 1948 in the Constituent National Assembly in Czechoslovakia. Action Committees were being established without any support in the Czechoslovak constitution and law order in factories or public institutions with the intention of purification of the state from reactionary elements. The aim of the parliamentary action committee was to earn support for Gottwald's government and further to remove inconvenient people from the parliamentary party groups. The goal of this thesis will be to find out, which role the parliamentary action committee played in the communist coup d'état in 1948, when the main effort laid in weakening the role of the parliament. The thesis will primarily focus on the archival sources regarding the action committee itself, its members, but also the parliament, National Front, and the communist party. The thesis will ask a question, what role the Action Committee played in the communist coup d'état and the subsequent suppression of the parliament.

Key words: Action Committee of the National Front, Communist Party of Czechoslovakia, Czechoslovak coup d'état in 1948, Constituent National Assembly

Obsah

1. ÚVOD	1
2. STÁTNÍ PŘEVRAV V ROCE 1948, TZV. VÍTĚZNÝ ÚNOR	4
3. AKČNÍ VÝBORY NÁRODNÍ FRONTY	9
4. ÚSTAVODÁRNÉ NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ A JEHO ROLE V ÚNOROVÉ KRIZI	11
4.1. ÚSTAVODÁRNÉ NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ PO VOLBÁCH 1946	11
4.2. KONFLIKTY MEZI PARLAMENTEM A VLÁDOU	13
4.3. SITUACE V ÚNS V ÚNOROVÝCH DNECH ROKU 1948	15
4.4. ZÍSKÁVÁNÍ PODPORY PRO KSC MEZI NEKOMUNISTICKÝMI POSLANCI	17
5. AKČNÍ VÝBOR PARLAMENTNÍ NÁRODNÍ FRONTY	21
5.1. SEZNAM POSLANCŮ PODPORUJÍCÍCH GOTTWALDOVU VLÁDU	22
5.2. PRÁCE NA „OČISTĚ“ ÚNS A OBROZENÁ NF	24
5.3. BŘEZNOVÁ SCHŮZE PARLAMENTU	29
5.4. PARLAMENT POD TAKTOVKOU AKČNÍHO VÝBORU	31
5.4.1. Akční výbor a předsednictvo ÚNS.....	31
5.4.2. Rekonstrukce výborů ÚNS	33
5.4.3. Zákonodárny proces	36
5.4.4. Imunitní případy	38
5.5. MANIFESTAČNÍ SCHVÁLENÍ NOVÉ ÚSTAVY JAKO ZAVRŠENÍ ČINNOSTI ÚNS.....	39
6. VOLBY V KVĚTNU 1948	41
7. EPILOG: JAK AV PNF (MÁLEM) ZANIKL	43
8. ZÁVĚR	45
PŘÍLOHA	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
ARCHIVNÍ PRAMENY	50
LITERATURA	50
DIZERTAČNÍ PRÁCE	51
INTERNETOVÉ ZDROJE	51

1. Úvod

Tématem této bakalářské práce je Akční výbor parlamentní Národní fronty, který se stejně jako akční výbory v podnicích, obcích, na úřadech i jinde, ustavuje v únoru 1948. Účelem vzniku akčních výborů bylo očistit všechny složky společnosti od nepohodlných a straně nepřátelských lidí, a umožnit tak bezproblémové ovládnutí země komunisty. Stejný úkol si klade i akční výbor v Ústavodárném národním shromáždění. Vzniká v době, kdy rekonstruovaná Gottwaldova vláda žádá parlament o důvěru, a svou činností se podílí na tom, aby parlament a potažmo „reakční síly“ v něm neomezovaly cestu komunistů k převzetí monopolní moci.

Téma jsem si zvolil z důvodu zájmu o československý parlamentarismus a komunistickou éru. Motivací byla i poměrně nízká úroveň zpracování tématu. Dosavadní odborná produkce zabývající se převratem v roce 1948 význam parlamentu a jeho postupnou degradaci na loutkový orgán poplatný KSČ samozřejmě zmiňuje. Ucelenou práci věnující se parlamentnímu akčnímu výboru a konkrétním krokům, kterými se podílel na omezení činnosti i významu Národního shromáždění, však zatím postrádáme.

Byť nad demokratickým charakterem třetí republiky visí řada otazníků, de iure se jednalo o demokratický stát, ve kterém stále parlament představoval vrcholný orgán zákonodárné moci a stěžejní článek kontroly moci výkonné skrze systém brzd a protivah. Komunisté si jeho role byli dobře vědomi a zároveň věděli, že může zkomplikovat jejich plány. V únoru 1948 nedochází k jeho rozpuštění či právnímu omezení jeho činnosti. Fakticky však je aktivita parlamentu i jeho schopnost kontrolovat výkonnou moc natolik snížena, že přestává plnit funkci, jakou by měl parlament v demokratickém státě mít, a stává se pouze nástrojem v rukách Gottwaldovy vlády dodávajícím legitimitu jejím krokům. Tezí této práce je, že Akční výbor parlamentní Národní fronty (AV PNF) se zásadním způsobem podílel na postupné paralyzaci Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS). Práce si klade za cíl popsat, jaké kroky AV PNF činil, aby tohoto stavu dosáhl.

Výzkum bude vycházet převážně z primárních pramenů. Zejména půjde o zápisy z jednání AV PNF, které jsou uloženy v rámci fondu Spisy Kanceláře v Archivu Poslanecké sněmovny,¹ a další materiály z tohoto archivu vztahující se k činnosti akčního výboru.² Samozřejmě by bylo krátkozraké domnívat se, že AV PNF fungoval jako osamocená jednotka. Naopak byl spíše kolečkem v soukolí několika spolupracujících institucí podílejících se na vzniku komunistického mocenského monopolu. Práce též využije zápisů ze schůzí ÚNS, materiálů předsednictva ÚNS

---

¹ Archiv Poslanecké sněmovny, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápisy ze schůzí AV PNF.

² Tamtéž, k. 8, inv. č. 67-70.

(uložených opět v Archivu Poslanecké sněmovny),³ Klubu poslanců KSČ a v neposlední řadě Ústředního akčního výboru,⁴ jemuž byl AV PNF podřízen a rozhodnutími jehož politické komise se řídil při „očišťování“ parlamentu. Tyto materiály jsou uloženy v Národním archivu. K popsání činnosti akčních výborů na nižších úrovních využiji jako příklad materiály střeďočekých akčních výborů uložené ve Státním oblastním archivu v Praze.⁵

Výzkum bude postupovat na základě deskriptivního přístupu založeného na zkoumání primárních pramenů. Ze sekundární literatury bude práce čerpat zejména pro popsání historického kontextu zkoumaných skutečností. Půjde o knihy věnující se únorovému převratu a roli parlamentu v něm. Práce využije např. střežejních monografií Karla Kaplana *Pět kapitol o Únoru*⁶ či *Osudové únorové dny Václava Vebera*.⁷ K roli parlamentu jsou pak cenné práce Jana Dobeše či Františka Hanzlíka. Přínosné budou i vzpomínkové práce samotných aktérů zkoumaných událostí, např. Josefa Davida či Bedřicha Rattíngera.

Relevanci výzkumu i tématu spatřuji zejména v tom, že popisuje okolnosti změny z (relativně) demokratického režimu v nedemokratický a zaměřuje se při tom na zásadní instituci demokratického uspořádání. Výzkumem změn a transformací politických režimů se zabývá politologická disciplína tranzitologie. Role institucí v režimních změnách je důležitá, a proto má její zkoumání význam. Z hlediska nového institucionalismu lze Ústavodárné národní shromáždění chápat jako podstatného aktéra tehdejšího systému, který ve své očekávané roli postupně selhával a jehož pravomoc byla okleštěna. AV PNF je pak vnitřní složkou parlamentu podílející se na tomto procesu. Komunističtí i nekomunističtí aktéři si význam parlamentu v roce 1948 dobře uvědomovali. Jeho role pojistky demokracie mohla situací zamíchat. Komunisté se parlamentu na jednu stranu obávali, na druhou ho dokázali využít ve svůj prospěch.

AV PNF byl činný ještě několik let po převratu. Jeho činnost se však postupně s oslabením parlamentu stává spíše formalizovanou a AV ztrácí na významu. Tato práce bude zkoumat období nástupu a konsolidace nového režimu s důrazem na funkci parlamentu. Proto bude časově omezena z jedné strany vznikem akčního výboru v únoru 1948, z druhé pak volbami do Národního shromáždění 30. května 1948. Ty ukončují činnost Ústavodárného národního shromáždění. Práce se dotkne i událostí února 1948 před vznikem AV PNF. Jsou pro dění v parlamentu důležité a

---

³ Stenoprotokoly z jednání parlamentu jsou zároveň kompletně dostupné online na adrese <https://www.psp.cz/cknih/>.

⁴ Národní archiv, f. Alexej Čepička. Osobní fond generálního tajemníka ÚAV NF obsahuje záznamy i korespondenci s dalšími institucemi a aktéry.

⁵ Státní oblastní archiv Praha, f. Národní fronta – Střeďočeký krajský výbor.

⁶ KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997. Knihy dokumenty. ISBN 80-857-6573-X.

⁷ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha: NLN, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-941-6.

v mnohém předznamenávají činnost AV. Např. již dlouho před 25. únorem sbírá poslanecký klub KSČ informace o nekomunistických poslancích nakloněných podpoře rekonstruované Gottwaldovy vlády.

Mezi klíčové okamžiky činnosti ÚNS, které mají velký význam pro konsolidaci moci KSČ v Československu, patří schválení programového prohlášení rekonstruované Gottwaldovy vlády 11. března 1948 a schválení ústavy 9. května 1948. Podíl parlamentního akčního výboru na obou těchto zásadních počinech bude práce zkoumat. V březnu 1948 též dochází k zásahu do samotného legislativního procesu a podstatné změně struktury a personálního složení parlamentních výborů, která se podepisuje do procesu, jakým ÚNS schvaluje zákony. I zde bude práce zkoumat podíl AV PNF.

Těžiště práce se vztahuje k období po 25. únoru 1948 i z toho důvodu, že v tradiční interpretaci v historiografii i veřejném prostoru je den přijetí demisí ministrů tří demokratických stran chápán jako „Vítězný únor“, den završení převratu. Činnost AV PNF však ukazuje, že 25. únorem změny nezačínají, ani nekončí. Již v předcházejících dnech komunisté mobilizují masy, zakládají akční výbory a přebírají moc v různých složkách společnosti. V parlamentu se naopak kolo změn, které bude provádět AV teprve roztáčí, a vrcholí až květnovými volbami.

Tematicky se práce omezuje na půdu ÚNS. V tématu by se jistě daly najít přesahy do činnosti Gottwaldovy vlády či Komunistické strany Československa. Ta však byla již podrobně popsána jinde, takže pro účely této práce bude využita pouze jako širší kontext zkoumaného tématu. Stejně tak obecně činnost akčních výborů v Československu nebude těžištěm této práce, ačkoli jejich role ještě není zdaleka popsána. Stejně tak např. motivace demisionujících ministrů, role prezidenta Beneše či ekonomická otázka převratu budou v práci upozaděny. To neznamená, že bych přehlížel jejich důležitost, od tématu práce však stojí trochu stranou.

Práce nejprve popíše pozadí únorových událostí a roli parlamentu v nich. Ačkoli v této době Akční výbor parlamentní Národní fronty ještě neexistuje, náznaky jeho pozdější činnosti jsou již patrné ve snaze zajistit v parlamentu dostatečnou podporu pro rekonstruovanou Gottwaldovu vládu.

Dále se budu věnovat vzniku AV PNF, jeho personálnímu složení, fungování a činnosti. Představím konkrétní kroky, jakými zasáhl do činnosti parlamentu, zmíním jeho hlavní aktéry, jejich funkce a instituce, se kterými spolupracoval. Budu se soustředit na to, jakým způsobem jeho činnost fungování parlamentu a jeho roli jako silného hráče demokratického procesu omezovala, a na základě těchto poznatků se pokusím určit, jak velký měl AV PNF význam pro převzetí moci v Československu komunisty v roce 1948.

2. Státní převrat v roce 1948, tzv. Vítězný únor

V únoru 1948 dochází k převzetí monopolní moci v ČSR Komunistickou stranou Československa a začíná období tzv. komunistického režimu. Únorová krize je vyvrcholením sporů a tendencí nabírajících na síle již od konce 2. světové války, kdy v ČSR podobně jako v celé řadě dalších evropských zemí vládla nespokojenost s dosavadním stylem demokraticky-parlamentního uspořádání, které nebylo schopné zabránit nástupu totalitních režimů typu fašismu a nacismu. Z tohoto důvodu vzniká v ČSR tzv. Národní fronta, která sdružuje politické strany podílející se na vládě. Zároveň jsou z ní vyloučeny pravicové strany, které se za války měly zpronevřit a kolaborovat s nacisty.

Ve volbách roku 1946 kandidují jen strany Národní fronty a dochází k omezení volebního práva na občany slovanské národnosti. Nesouhlas s kandidáty Národní fronty mohli voliči vyjádřit odevzdáním tzv. bílého lístku. Volby proto nemůžeme považovat za zcela demokratické.

Vítězství KSČ ve volbách bylo sice očekávané, ale nikoli míra jejího volebního zisku. V součtu získaly obě její frakce – KSČ a KSS 38 % hlasů, druzí Národní socialisté pouze 18,3 %.⁸ Všechny strany Národní fronty následně vytvořily vládu vedenou Klementem Gottwaldem, takže každá parlamentní strana byla zároveň stranou vládní, opozice neexistovala.

Zprvu jednotná vláda Národní fronty však začala brzy zaznamenávat střety mezi komunistickými a nekomunistickými ministry. V mezinárodní politice se začal vyostřovat konflikt mezi dvěma poválečnými supermocnostmi – USA a SSSR. Zřetelným zařazením do sovětské sféry vlivu bylo pak v roce 1947 odmítnutí Marshallova plánu, kdy jednání v Moskvě v červenci 1947 přesvědčila vládu nabízenou hospodářskou pomoc odmítnout, a tak se přičlenit k Východnímu bloku pod vlivem SSSR.

Postupně se prohluboval konflikt mezi komunisty a ostatními vládními stranami. Peripetie tohoto procesu však nejsou předmětem této práce a již je podrobně popsali jiní. Naplno krize propuká v únoru 1948, kdy komunistický ministr vnitra Václav Nosek provádí čistky ve Sboru národní bezpečnosti. Jejich součástí bylo vytváření seznamu nespolehlivých členů SNB, kteří byli odzbrojováni či posíláni na dovolenou a museli se dvakrát denně hlásit na velitelství.⁹ Zemský velitel SNB Dybal zároveň odvolal posledních osm nekomunistických velitelů SNB v Praze a nahradil je komunisty.¹⁰ Na druhé straně komunisté kritizovali ministerstvo spravedlnosti vedené národním socialistou Prokopem Drtinou. Nekomunističtí ministři prosadili na vládním jednání 14.

---

⁸ KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997. Knihy dokumenty, s. 168. ISBN 80-857-6573-X.

⁹ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha: NLN, 2008. Česká historie, s. 221. ISBN 978-80-7106-941-6.

¹⁰ Tamtéž, s. 218.

února schválení usnesení, které ukládá předsednictvu vlády projednat a vyřešit situaci na ministerstvech vnitra a spravedlnosti, ale také nařizuje ministru vnitra, aby zastavil provádění Dybalova příkazu.¹¹

K tomu však nedošlo a před dalším zasedáním vlády 17. února již nekomunistické strany vedené národními socialisty uvažovaly o možnosti, že v případě nesplnění jejich požadavku se nebudou účastnit dalšího vládního jednání, anebo že dokonce podají demise. Tento návrh vzešel od Huberta Ripky.¹² Na samotné schůzi nebyl pro nemoc přítomen ministr vnitra Nosek a rozhořela se vášnivá debata o zrušení Dybalova příkazu. Premiér Gottwald odmítal odpovědět, relativizoval vládní požadavek z minulého jednání, který označoval za protiústavní, a nakonec jednání odložil na 20. únor, kdy měl být přítomen i ministr Nosek.¹³

20. února místo schůze vlády však představitelé tří politických stran – národních socialistů, lidovců a slovenských demokratů postupně doručili na Pražský hrad demise svých ministrů.¹⁴ Jejich motivaci a záměrům, stejně tak jako roli prezidenta Beneše, se již odborná i populární literatura věnovala poměrně podrobně. Naplno je rozebírat není v možnostech této práce, pouze je proto stručně zmíníme.

Ministři pravděpodobně počítali s tím, že prezident jejich demise nepřijme, a tak vytvoří tlak na komunisty, aby ustoupili jejich požadavkům a krizi vyřešili vládním jednáním. Další možností bylo jmenování úřednické vlády či vypsání předčasných voleb. Ty by představovaly relativně dobré řešení, protože komunisté na ně nebyli připraveni, nestihli by dokončit ovládnutí policie a armády ani schválení zákonů, které mohli využít ke své propagandě, a ostatní strany tak mohly očekávat úspěch.¹⁵ Funkcionáři tří politických stran zároveň celou dobu předpokládali, že prezident s jejich nápadem na podání demisí souhlasí a podpoří je. Na prezidenta se možná spoléhali přespříliš, protože ten byl zaskočen jak samotnými demisemi, tak následnou pasivitou demokratických stran.

Nutno zmínit, že demisi podalo pouze 12 ministrů, tedy méně než polovina vlády. To znamenalo, že na jejich místa mohl premiér jednoduše nominovat náhradníky a vládu rekonstruovat na stejném stranickém půdorysu. Nebylo potřeba, aby vláda odstoupila celá, anebo aby došlo k vypsání voleb. Historici postup demisionujících ministrů kritizují, protože jej blíže

---

¹¹ Tamtéž, s. 219. Třetím bodem usnesení je nařízení ministrům vnitra a spravedlnosti, aby do vyřešení krize neprováděli na svých rezortech žádné personální změny.

¹² RIPKA, Hubert, Adriena BOROVIČKOVÁ a Hana POSPÍŠILOVÁ, eds. *Únorová tragédie: svědectví přímého účastníka*. Brno: Atlantis, 1995, s. 188. ISBN 80-7108-098-5. Srov. VEBER. *Osudové únorové dny*, s. 221. KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 293.

¹³ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 292-294. Srov. VEBER. *Osudové únorové dny*, s. 223.

¹⁴ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 322.

¹⁵ RIPKA. *Únorová tragédie*, s. 188.

nekonzultovali se sociálními demokraty či Janem Masarykem.¹⁶ Ti však byli minimálně o situaci zpraveni. Masaryka telefonicky informoval o podání demisí Hubert Ripka 20. února, byl překvapen a sám podat demisi odmítl.¹⁷ Stejný den informaci sdělili i sociálnědemokratickému ministru výživy Václavu Majerovi, kterého se snažili přesvědčit, aby také podal demisi, ale Majer odmítl učinit jakékoli rozhodnutí sám a vyčkával na rozhodnutí výkonného výboru strany, který se měl sejít o tři dny později.¹⁸

Demokratické strany však byly oproti komunistům v nevýhodě z několika důvodů. Komunisté se na vypuknutí krize připravovali již od roku 1947 a měli vypracovaných několik variant postupu, jak v rozhodujících okamžicích převzít moc.¹⁹ Dlouhodobě pracovali na rozrušování demokratických stran, kde podporovali tvorbu levých frakcí, a pečlivě vedli informace o dění v ostatních stranách a o politicích, kteří byli ochotni komunisty podpořit. K tomu jim napomáhaly dvě stranické instituce – evidenční odbor vedený Karlem Švábem a Komise pro evidenci demokratických sil v ostatních politických stranách, ale také ovládnutí Státní bezpečnosti. V únorovém převratu je důležitá i role spolupracovníka StB Valerije Sergejeviče Vilinského známého pod krycím jménem agent V-101, který podrobně informoval o plánech demokratických stran.²⁰ V neposlední řadě pak na straně komunistů stála mobilizovaná masa dělníků. Od počátku roku 1948 je systematicky vyzbrojují a prostřednictvím tzv. závodních stráží si tvoří de facto vlastní dělnickou armádu. V únoru 1948 pak oficiálně vznikají Lidové milice.²¹ I kdyby měla krize přejít do podoby ozbrojeného střetu, komunisté byli připraveni.

V den podání demisí 20. února jednal Gottwald s prezidentem Benešem. Ten byl demisemi nemile překvapen. Podle Gottwalda na ně reagoval slovy: „Já jim to vrátím.“ Uvažoval o vypsání předčasných voleb, anebo navrhoval sestavit novou vládu s Gottwaldem v čele, protože si byl vědom, že komunisty jako nejsilnější stranu nemůže z vlády odstavit. Gottwald proti jeho návrhům přišel s jiným řešením. Nedoporučoval vypsát nové volby, protože vláda ani parlament nesplnily svůj program, místo toho prezidentovi navrhl demise přijmout. Gottwald by následně vypracoval návrh na doplnění vlády podle stávajícího půdorysu NF a v souladu s ústavním pořádkem by pak

---

¹⁶ VEBER. *Osudové únorové dny*, s. 224.

¹⁷ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 316.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Podrobně o komunistických plánech KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 337-348.

²⁰ VEBER. *Osudové únorové dny*, s. 164. Vilinskij byl vedoucím kanceláře ministra dopravy za Demokratickou stranu Ivana Pietora.

²¹ Tamtéž, s. 220.

vláda předstoupila před parlament. Dokonce již tehdy si byl jist většinou. Prezident si vzal čas na rozmyšlenou.²²

V následujících dnech probíhala četná jednání na obou stranách a také různé manifestace síly. Podrobný kalendář únorové krize nabízí ve své monografii Karel Kaplan.²³ Zde se omezím pouze na stručný výčet nejdůležitějších událostí. 21. února se konala velká komunistická demonstrace na Staroměstském náměstí v Praze. Nekomunističtí představitelé naopak vystoupili s projevy v regionech. Odmítli uspořádat podobně velkou manifestační akci jako komunisté, což jim vytýkal i prezident. Zároveň začínají vznikat první akční výbory Národní fronty a ÚV KSČ rozhodne o vzniku Lidových milic.

O den později došlo ke dvěma důležitým sjezdům – večer se konal ustavující sjezd Svazu československo-sovětského přátelství a celý den probíhal sjezd závodních rad, který byl pro komunisty opět velkou manifestací síly. Ačkoli na něm byly zastoupeny i nekomunistické strany, objevilo se jen několik hlasů rozporujících komunistickou interpretaci krize. V rezoluci sjezd nakonec schválil Gottwaldův návrh řešení.

23. února se výkonný výbor ČSSD odmítl připojit ke třem demisionujícím stranám. Ve stejný den se prezident Beneše sešel s představiteli národněsocialistické strany a ujistil je, že nepodlehne komunistickému tlaku a že případné přijetí demise s nimi bude ještě konzultovat. Večer se pak v Obecním domě konala ustavující schůze přípravného výboru Ústředního akčního výboru Národní fronty. Pro tuto práci je důležité jednání předsednictva parlamentu, které se jednomyslně shodlo na odvolání plenární schůze plánované na následující den (podrobněji viz kapitolu 4.3).

24. února proběhla hodinová generální stávka. Došlo také k obsazení sekretariátu ČSSD levicovou frakcí strany podporovanou komunisty.

Ve středu 25. února pak krize vyvrcholila. V Praze se opět konala komunistická demonstrace, ale také pochod vysokoškolských studentů na Pražský hrad k podpoře prezidenta Beneše. Zároveň došlo k vyzbrojení Lidových milic. Na Hrad byl doručen dopis Václava Majera, ve kterém oznamuje demisi svou a náměstka předsedy vlády Františka Tymeše. Prezident během dne několikrát jednal s komunisty, a nakonec vyhověl jejich požadavkům, přijal demise i Gottwaldův návrh rekonstrukce vlády.

Návrh na rekonstrukci vypracovala tzv. trojka (Alexej Čepička, Václav Kopecký, Jaromír Dolanský), která jednala s nekomunistickými poslanci ochotnými KSČ podpořit. Ministry v nové vládě se tak stali např. Alois Petr a Josef Plojhar za lidovce či Alois Neumann za národní socialisty. Zároveň došlo k obměně na ministerských postech tak, aby komunisté získali pod svou kontrolu

---

²² KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 323-324.

²³ Tamtéž, s. 357-518.

klíčové resorty. Místo Huberta Ripky tak třeba na ministerstvo zahraničního obchodu nastoupil komunista Antonín Gregor. Alexej Čepička pak z ministerstva vnitřního obchodu přestoupil na ministerstvo spravedlnosti uvolněné po Prokopu Drtinovi.

Vláda byla doplněna podle Gottwaldova návrhu a místo vzpurných ministrů dosazení lidé spolupracující s komunisty. Přijetí demisí znamenalo konec únorové krize a bývá označováno za převzetí moci komunisty, avšak ovládnutí vlády ještě neznamenalo naprostý monopol. Teprve začíná proces konsolidace komunistické kontroly nad státem a postupného prorůstání do všech jeho složek. V něm sehrály důležitou roli akční výbory, které se zasadily o ovládnutí institucí a podniků, a tak napomohly vzniku skutečného komunistického monopolu.

3. Akční výbory Národní fronty

Již 20. února ÚV KSČ rozhoduje, že vzniknou akční výbory Národní fronty.²⁴ Ty jsou zásadní pro její proměnu z platformy pro hledání konsenzu mezi všemi politickými stranami v orgán provádějící monopol komunistické moci. Tuto proměnu označují komunisté za „obrození“ či „očistění“ Národní fronty, která se stává základnou pro převedení moci zcela do jejich rukou.

Akční výbory se mají ustavovat ve všech složkách veřejného života – v krajích, okresech, obcích, úřadech, institucích, podnicích, zájmových organizacích, politických stranách apod. Jde o nadstranické orgány, které však podléhají přímým rozhodnutím KSČ. Jejich hlavním úkolem je provést očistu veřejného života od „reakčních živlů“ čili zbavit se nepohodlných lidí a zajistit ovládnutí všech výše zmíněných institucí komunisty.

K tvoření AV vyzývá Klement Gottwald ve svém projevu na Staroměstském náměstí 21. února a hned druhý den dochází k jejich postupnému ustavování, k čemuž napomáhají instruktoři z vedení KSČ vyslaní do všech krajů. 23. února se v Obecním domě schází 287 funkcionářů z různých organizací veřejného života a volí přípravný výbor Ústředního akčního výboru NF.²⁵ Na jednání nejsou pozvány strany, jejichž ministři podali demisi. Zastupuje je pouze několik s komunisty spolupracujících funkcionářů. Vedení těchto stran zároveň odsoudila vznik AV NF, a dokonce svým členům pod trestem vyloučení ze strany zakázala do AV vstupovat.²⁶

Samotný ÚAV NF vzniká 25. února, kdy zvolí své předsednictvo. Předsedou se stává Antonín Zápotocký (zároveň předseda ÚRO) a generálním tajemníkem Alexej Čepička.²⁷ Ten je důležitý i pro téma této práce, protože právě s ním komunikuje parlamentní akční výbor a konzultuje s ním svá rozhodnutí.

Pro první dny vzniku AV je typická jistá živelnost. Několik dní fungují bez řídicího orgánu ÚAV, ale i poté se jeho pokyny často nedostávají na nižší úroveň včas. Po celé republice tedy fungují poměrně mocné orgány, které často nechápou, co se po nich chce, anebo zneužívají svěřené moci. Objevují se jednak případy, kdy se AV tvoří na principu staré NF či jejich vznik iniciují nečlenové KSČ, tak případy zneužívání moci k řešení osobních konfliktů.²⁸

---

²⁴ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. Praha: Academia, 2012. Historie, s. 32. ISBN 978-80-200-2074-1.

²⁵ Tamtéž, s. 33.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž, s. 34.

²⁸ Tamtéž.

Prvním úkolem AV byla čistka od nepohodlných lidí. Ta odporovala zákonům ČSR a zlegalizována byla až retroaktivně v srpnu 1948 zákonem č. 213/1948 Sb.²⁹ Jednalo se o divoký, revoluční proces, který dosáhl ještě většího rozsahu, než komunisté předpokládali. Akční výbory posuzovaly veřejné instituce a vylučovaly činitele, které považovaly za reakční. Opatření, která proti takovým lidem zaváděly, se lišila. Někdo dostal pouze důtku, jiný byl propuštěn z práce, vystěhován z bytu, či dokonce zadržen ve vazbě.³⁰ Do rozhodnutí AV se často promítaly osobní spory, vzájemná nevraživost a pomstychtivost.

Jednotlivé AV zpracovávají posudky na jednotlivé činitele či zaměstnance, následně sestavují seznamy nepohodlných lidí. V případě ÚNS právě ony rozhodují o vylučování poslanců z NF. Parlamentnímu AV zasílají svá vyjádření k jednotlivým osobám, které prověřují na základě jejich třídního postavení, ale především poměru ke KSČ v minulosti a únorové krizi.

Ve Státním oblastním archivu v Praze je např. uložena rozsáhlá kartotéka středočeského Krajského AV NF, která obsahuje politicky nespolehlivé osoby. Důvodem pro status nespolehlivosti je volba bílým lístkem, pochybná protektorátní minulost či hospodářské delikty. Záznamy obsahují jméno, adresu a případně funkci či bývalou funkci dané osoby.³¹

AV o své činnosti dost podrobně informují komunistickou stranu. Jednak jí zasílají posudky na jednotlivé osoby, informují ji o provedených personálních změnách či o podnicích a institucích, které již získaly pod svou, resp. komunistickou kontrolu.³²

K 15. březnu uváděl Alexej Čepička, že vzniklo 17 tisíc akčních výborů. Jejich počet se však nadále proměňoval. AV na pracovištích, spolcích, zájmových organizacích, úřadech či nekomunistických stranách zanikly po vykonání čistky. AV na místní, okresní a krajské úrovni a ÚAV NF však fungovaly dál jako složky státu.³³

Nižší AV mají několik rozdílů oproti AV PNF, kterému se podrobně věnuji níže. Nejpodstatnějším rozdílem je to, že personální čistka nebyla přímým ani hlavním úkolem AV PNF. Při jejím provádění na půdě ÚNS se opíral především o rozhodnutí nižších AV či politické komise ÚAV. Jeho úkol navíc očistou neskončil, jak ukážou následující řádky. Rozdíl představuje i fakt, že AV PNF nikdy nefungoval jako živelný orgán a vždy svá rozhodnutí plně koordinoval s ÚAV.

---

²⁹ Zákon č. 213/1948 Sb. o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Zákony pro lidi*. [online]. [Cit. 2024-5-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-213>.

³⁰ KAPLAN. *Národní fronta 1948-1960*, s. 48.

³¹ Státní oblastní archiv Praha, f. Národní fronta – Středočeský krajský výbor, inv. č. 1980, k. 2, Kartotéka osob považovaných za politicky nespolehlivé.

³² SOA Praha, f. Národní fronta – Středočeský krajský výbor, inv. č. 1362, k. 170, Korespondence akčních výborů s organizacemi KSČ.

³³ KAPLAN. *Národní fronta 1948-1960*, s. 39.

4. Ústavodárné národní shromáždění a jeho role v únorové krizi

4.1. Ústavodárné národní shromáždění po volbách 1946

Ústavodárné národní shromáždění vzešlé z voleb 26. května 1946 se ke své první schůzi sešlo 18. června v budově pražské Peněžní a zbožní burzy. Cílem ÚNS bylo, jak již jeho název napovídá, přijmout novou ústavu a podle ní uspořádat parlamentní volby. Proto bylo také funkční období parlamentu omezeno přijetím ústavy, maximálně však na dva roky. Podle nové ústavy se pak měly konat volby, ze kterých by vzešel již plnohodnotný parlament.

ÚNS bylo jednokomorovým parlamentem a tvořilo jej 300 poslanců, z toho 150 za Čechy, 81 za Moravu a Slezsko a 69 za Slovensko. Demokratický charakter voleb je sporný. Došlo k omezení volebního práva, kdy mohli volit pouze občané slovanské národnosti, nikoli příslušníci maďarské a německé menšiny, čímž byli postiženi i Židé.³⁴ Zároveň do voleb nebyly připuštěny pravicové strany, nýbrž kandidovat mohly pouze strany začleněné do tzv. Národní fronty, jejíž vznik předpokládá již Košický vládní program. Šlo tedy pouze o stanovení poměru sil mezi stranami NF, které měly nadále vládnout v rámci koalice. Pokud nechtěl volič žádnou z těchto stran podpořit, mohl odevzdat bílý lístek. S žádnou parlamentní opozicí se nepočítalo. Podle dohody stran Národní fronty uzavřené 25. března se strany zavázaly, že během kampaně ve snaze přilákat voliče nebudou útočit na ustanovení Košického vládního programu ani na již učiněná opatření pokládaná za konstitutivní znaky nového poválečného státu, jako bylo znárodnění či postup proti Němcům, Maďarům a kolaborantům či spolupráce se Sovětským svazem. Stejně tak se politické strany dohodly na tom, že formát vlády Národní fronty bez existence opozice bude i po volbách pokračovat.³⁵ Přestože by se mohlo zdát, že tento konsenzus i charakter voleb by mohly vést k omezení soutěživosti, volební boj byl poměrně ostrý. Tématem střetů se stávalo odhodlání stran pokračovat v budování poválečné lidově demokratické republiky, kdy se KSČ úspěšně prezentovala jako strana nejrozhodnější, a dále otázky vyrovnávání se s válečným uspořádáním. Řada představitelů zakázaných stran totiž nastoupila do stran NF. Příkladem může být bývalý agrárník, člen protektorátní i exilové vlády Ladislav Karel Feierabend, který vstoupil do strany národněsocialistické. Nakonec se však kandidatury vzdal.³⁶

---

³⁴ Podrobně k sporné demokratičnosti voleb BROKLOVÁ, Eva. *Volební zákony pro parlamentní volby 1946 v Československu*. In. JECH, Karel a Karel KAPLAN. *Stránkami soudobých dějin: Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 76-92. ISBN 80-85270-16-1.

³⁵ DOBEŠ, Jan. *Národní shromáždění v letech 1945-1948*. Praha, 2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra PVH a archivního studia. Vedoucí práce Jiří Šouša, s. 285-286.

³⁶ Tamtéž, s. 287.

Komunistická strana Československa, která volby vyhrála s 31 % hlasů, získala 93 mandátů, druzí národní socialisté 55, lidovci 46, slovenská Demokratická strana 43, sociální demokraté 37, slovenští komunisté 21, Strana slobody 3 a Strana práce 2 mandáty.³⁷

Ačkoli všechny strany NF nadále tvořily vládu, kterou vedl předseda vítězné KSČ Klement Gottwald, v parlamentu docházelo k řadě neshod. První z nich byla volba předsedy. Zde se projevil konflikt mezi komunisty a národními socialisty. Ti původně požadovali ve vládě posty ministrů zahraničních věcí a národní obrany, které však měly opět připadnout nezávislým osobnostem Janu Masarykovi a Ludvíku Svobodovi. Komunisté tento krok podporovali také proto, že oba ministři jim vyhovovali, a Svoboda dokonce tiše stál na jejich straně. Kvůli tomuto konfliktu odmítli komunisté podpořit národněsocialistického kandidáta na předsedu ÚNS Josefa Davida. Místo toho navrhli Antonína Zápotockého.³⁸ Vlastního kandidáta Františka Tymeše pak postavili i sociální demokraté.

Při volbě získal David 143 hlasů, Zápotocký 115 a Tymeš 38. Jelikož však jednací řád požadoval prostou většinu, postoupili první dva kandidáti do druhého kola, ve kterém sociální demokraté podpořili Zápotockého, který zvítězil se 153 hlasy proti Davidovým 142 a stal se předsedou ÚNS.³⁹ Sám David si k této prohře ve svých pamětech poznamenal, že byla ukázkou toho, že demokraté ve sněmovně nemají pevnou většinu, a na sociální demokraty nelze spoléhat.⁴⁰ Funkci však Zápotocký vykonával pouze do 18. července, kdy došlo k uklidnění konfliktu a strany NF se shodly na Davidovi jako na vhodném kandidátovi. Volba Zápotockého byla označena za provizorní a uskutečnila se volba nová, ve které David získal 234 z 239 odevzdaných hlasů.⁴¹

Stejně tak došlo i k nové volbě předsednictva. Kandidáti byli navrženi v rámci předem vytvořené kandidátní listiny, pro kterou se hlasovalo jako pro celek najednou. Pro navrženou kandidátní listinu bylo 227 hlasů, proti žádný, a místopředsedy ÚNS se tak stali Anežka Hodinová-

---

³⁷ Československo. *Statistická příručka Československé republiky [na rok] 1948*. V Praze: Státní úřad statistický, 1948. *Moravská zemská knihovna* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:7e038960-c693-11e3-bb44-5ef3fc9bb22f>, s. 105.

³⁸ DOBEŠ. *Národní sbromáždění v letech 1945-1948*, s. 292.

³⁹ Stenoprotokol z 1. schůze ÚNS konané 18. 6. 1946. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/001schuz/s001008.htm>.

⁴⁰ DAVID, Josef, Josef TOMEŠ a Richard VAŠEK, eds. *Vzpomínky na deset let po Mnichovu (1938-1948)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2021. Ego. ISBN 978-80-7422-816-2, s. 179.

⁴¹ Stenoprotokol z 8. schůze ÚNS konané 18. 7. 1946. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/008schuz/s008001.htm>.

Spurná za KSC, Alois Petr za ČSL, Emanuel Böhm za SSO, František Tymeš za SD a Jozef Šoltész za KSS.⁴²

4.2. Konflikty mezi parlamentem a vládou

Ačkoli koncept Národní fronty měl vést k větší jednotě v politickém spektru, a tudíž efektivnější práci na poválečné obnově země a budování lidové demokracie, postupně se začaly objevovat trhliny nejen mezi stranami NF, ale také mezi vládou a parlamentem.

První spor se rozhořel již o samotný smysl Ústavodárného národního shromáždění, tedy tvorbu nové ústavy. Ta byla sice hlavním úkolem parlamentu, avšak vláda předpokládala, že její znění vytvoří ona a parlament je pak pouze schválí. Tak to také formulovala ve vládním prohlášení, které parlament schválil 8. července 1946.⁴³ Poslanci však začali o tomto řešení pochybovat a chtěli mít při tvorbě ústavy větší iniciativu. Na schůzích ÚNS debatovali o tom, zda má být vytvořena vládou či parlamentem, politiky či právními odborníky.⁴⁴

Vláda sice zřídila k přípravě ústavy politickou a právní komisi, avšak 18. srpna 1948 na plenární schůzi ÚNS sociálnědemokratický poslanec Vilém Bernard vznesl návrh, aby těžiště prací na ústavě bylo na půdě ÚNS a aby se na nich vláda a právní odborníci podíleli prostřednictvím vyslaných zástupců.⁴⁵

Druhý den se konala schůze Národní fronty, kde se tématu věnovali představitelé jednotlivých stran. Ačkoli se ukázalo, že pouze sociální demokraté trvají na svěření tohoto úkolu parlamentu, byl nakonec schválen Gottwaldův návrh, aby NF doporučila vládě nepokračovat v práci na nové ústavě a svěčila ji parlamentu. Vláda tento návrh provedla a 2. října Gottwald oficiálně požádal ÚNS o zahájení prací na ústavě.⁴⁶

Komunisté si záhy po sporu o ústavu uvědomili, že parlament nemusí být jejich plánům vždy příznivě nakloněn a může jim nepříjemně komplikovat situaci. Většina 151 poslanců, kterou měli společně se slovenskými komunisty a sociální demokracií, byla velmi křehká, a se stupňujícím

---

⁴² Tamtéž.

⁴³ Stenoprotokol z 3. schůze ÚNS konané 8. 7. 1946. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/003schuz/s003003.htm>.

⁴⁴ DOBEŠ. *Národní shromáždění v letech 1945-1948*, s. 289-299.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž, s. 301-302.

vnitrostranickým zápasem v ČSSD, který se rozhořel v roce 1947, se ukázala jako dost nejistá.⁴⁷ Parlament navíc často vyvíjel aktivitu, která u komunistů budila obavy. Poslanci jednali s prezidentem, předsednictvo ÚNS si vynutilo, že vláda nemůže stanovovat parlamentním výborům lhůty na projednávání zákonů, výbory vydávaly vlastní tiskové zprávy, a v neposlední řadě nekomunističtí poslanci hojně využívali parlamentních interpelací ke kritice komunistických ministrů.⁴⁸

Parlament pro komunisty představoval daleko hůře schůdnou platformu k uplatňování vlastních požadavků než vláda. Svě poslance dokonce upozorňovali, že nekomunistické strany se snaží přenést těžiště moci z vlády právě do parlamentu.⁴⁹ Zvolili proto taktiku, kdy na parlament vyvíjeli nátlak prostřednictvím deputací lidu či petic.

Naplnlo ji uplatnili v roce 1947 při krizi ohledně šesti zemědělských zákonů, které v parlamentu přednesl komunistický ministr Július Ďuriš. Ten je kromě parlamentu předložil i tzv. zemědělské veřejnosti, která začala na ÚNS vyvíjet nátlak k jejich urychlenému přijetí. Na jednání zemědělského výboru Ďuriš apeloval, aby byly schváleny, protože se za ně postavila vůle lidu. Výbor však nebyl spokojen s obsahem zákonů, nátlakovou snahou o jejich prosazení ani arogantním chováním ministra Ďuriše, který napadal bývalé agrárníky ve výboru, a ministrově vyslovil nedůvěru.⁵⁰ Na jedné straně komunisté kritizovali pomalou činnost výborů, které bránili ve schvalování zákonů vyžadovaných lidem, na straně druhé ostatním stranám vadila strategie, kdy komunisté zneužívali deputací, aby na parlament vyvíjeli nátlak zdola.

Nekomunistické strany využívaly parlament jako prostor pro zamezení přijetí zákonů, kterým nemohli zamezit ve vládě. Tam totiž komunisté drželi důležité posty a měli pod svým vlivem sociální demokracii, kdežto v parlamentu měl každý hlas stejnou váhu. KSČ však tento postup kritizovala a vytýkala ostatním stranám, že jejich ministři hlasují ve vládě jinak než poslanci v parlamentu.⁵¹

Tento konflikt vyvolával u komunistů strach podpořený zkušeností z Francie, kde byli komunisté z vlády vytlačeni. Snažili se potlačovat osamostatňování ÚNS, ale zároveň věděli, že si nemohou dovolit obvinění z pohrdání parlamentem a omezování jeho ústavně daných

---

⁴⁷ BUREŠ, Jan. *Ovládnutí parlamentu v komunistickém Československu*. In. BUREŠ, Jan, Lukáš CVRČEK, Jiří FIALKA a Adéla RÁDKOVÁ. *Spontáný parlament: role a fungování zákonodárního sboru Československa v době diktatury KSČ*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2022, s. 22. ISBN 978-80-246-5409-6.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ DOBEŠ. *Národní shromáždění v letech 1945-1948*, s. 304.

⁵⁰ Tamtéž, s. 308. Formálně nemohl parlamentní výbor vyslovit ministrově nedůvěru. Symbolický význam byl však velký.

⁵¹ Tamtéž, s. 313.

pravomocí.⁵² Je proto pochopitelné, že se role parlamentu v únorové krizi obávali a vynaložili značné úsilí na to, aby ji měli pod kontrolou.

4.3. Situace v ÚNS v únorových dnech roku 1948

Samotná tzv. únorová krize spočívající v demisi 12 nekomunistických ministrů Gottwaldovy vlády proběhla bez zásahu parlamentu. ÚNS se sešlo 4. února a znovu pak až 8. března.⁵³ Z právního hlediska nebyla výraznější role ÚNS podle ústavního pořádku ani potřeba.⁵⁴ Přesto komunisté dobře věděli, že parlament by mohl jejich postup výrazně zkomplikovat či zablokovat, a to skrze hlasování o nedůvěře. KSCŽ záleželo na tom, aby krize byla řešena alespoň zdánlivě ústavní a legitimní cestou.⁵⁵ Ačkoli skrze ovládnutí SNB, postupné vyzbrojování dělníků a jejich aktivizaci v rámci závodních rad měli možnost vyřešit ústavní krizi a převzít moc za pomoci síly (a v krajním případě počítali i s možností ozbrojeného střetu), dávali přednost mírovému řešení.⁵⁶ Také si dávali pozor na to, aby jejich postup nevyvolal nesouhlas veřejnosti a zároveň si uvědomovali váhu postoje prezidenta Beneše, který se v té době ještě nijak nevyjádřil k otázce přijetí ministerských demisí. V souladu s ústavními pořádky chtěla KSCŽ doplnit vládu svými sympatizanty a následně v parlamentu získat důvěru. Byť jejich postup vedl k převzetí monopolní moci a eliminaci všech demokratických prvků státu, komunisté kladli velký důraz na to, aby řešení krize nemohlo být považováno za nelegitimní či nedemokratické. Nemohli tedy parlament obejít a zároveň od něj chtěli získat posvěcení svého postupu řešení krize.

Riziko pro komunisty představovala možnost, že by parlament do řešení krize vstoupil předčasně. Jednak mohlo dojít k hlasování o nedůvěře, ve chvíli, kdy KSCŽ ještě neměla jistou většinu, ale také mohl přijmout nesouhlasné rezoluce či v rozpravě mohla zaznít prohlášení ohrožující či negativně ovlivňující komunisty načrtnutý postup. Chtěli zabránit tomu, aby parlament jakkoli vystupoval navenek, a tak mohl formovat postoj veřejnosti. Jeho jednání se proto snažili odložit až na dobu, kdy budou mít jistou většinu (KSCŽ, KSS, levé křídlo sociální demokracie,

---

⁵² BUREŠ. *Ovládnutí parlamentu v komunistickém Československu*. In. BUREŠ, CVRČEK, FIALKA, RÁDKOVÁ. *Spoutaný parlament*, s. 24.

⁵³ Stenoprotokoly schůzí ÚNS. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/index.htm>.

⁵⁴ DOBEŠ. *Národní sbromáždění v letech 1945-1948*, s. 358.

⁵⁵ Projev Klementa Gottwalda na Staroměstském náměstí 21. 2. 1948. *Radiotéka* [online]. [Cit. 2024-2-18]. Dostupné z: <https://www.radioteka.cz/detail/croslovo-177794-projevy-prezidentu-klement-gottwald>. [paywall]. Zde klade důraz na to, aby krize byla řešena „ústavně, demokraticky a parlamentárně“. Důležitost tohoto řešení zdůrazňuje ve svém popisu únorových událostí i tajemník poslaneckého klubu KSCŽ B. Rattinger, viz níže.

⁵⁶ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 344.

členové dalších klubů ochotni podpořit KSČ) a zároveň budou znát rozhodnutí prezidenta o přijetí demisií.⁵⁷

Poslanecký klub KSČ v čele s tajemníkem Bedřichem Rattingerem úzce spolupracoval s vedením strany a důsledně se snažil zajistit v parlamentu podporu pro obměněnou Gottwaldovu vládu. Nemůžeme proto říct, že parlament během únorových dní zcela absentoval. Ačkoli se nesešel k plenárnímu zasedání, KSČ s jeho rolí počítala a činila kroky, aby v něm získala většinu.

Původně se mělo ÚNS sejít 24. února, tedy uprostřed vyostřené krize. To pro komunisty bylo rizikové, a proto se snažili o odvolání schůze. K tomu bylo potřeba svolat schůzi předsednictva ÚNS. Aby nevzbudili podezření, dohodli se komunisté, že nejvhodnější bude tuto schůzi svolat až těsně před plánovaným zasedáním pléna, tedy v pondělí 23. února od 16 hodin. V Rudém právu zároveň oznámili, že v úterý 24. února se od 10 hodin sejde komunistický poslanecký klub, takže navenek nemělo nic naznačovat, že chtějí schůzi parlamentu odvolat.⁵⁸

V předsednictvu ÚNS zasedala za české komunisty Anežka Hodinová-Spurná a za slovenské komunisty František Komzala. Pro odvolání schůze však bylo potřeba i hlasů nekomunistických místopředsedů. Aby nedošlo k podezření mezi ostatními politickými stranami i veřejností, bylo vhodné, aby samo zasedání předsednictva inicioval právě nekomunistický místopředseda. Rattingerovi a Hodinové-Spurné se po sérii rozhovorů podařilo na jejich stranu získat lidovce Aloise Petra.⁵⁹ Tomu přislíbili ministerské křeslo v rekonstruované vládě (a opravdu byl 25. února jmenován ministrem dopravy). Petr tedy na 23. února inicioval schůzi předsednictva a další sympatizant komunistů, tajemník ÚNS Josef Madar v parlamentu záměrně tlumil podezření a šířil, že smyslem schůze předsednictva je pouze Petrovo podání demise.⁶⁰

Předsednictvo ÚNS se sešlo přesně podle komunistického plánu 23. února. Na Petřův návrh se jednohlasně shodlo na odvolání schůze plánované na druhý den, což komunisté z výše uvedených důvodů považovali za své politické vítězství.⁶¹

---

⁵⁷ DOBEŠ. *Národní sbromáždění v letech 1945-1948*, s. 358-359.

⁵⁸ RATTINGER, Bedřich. *Únorový deník*. In: DOUBEK, Vratislav, Michal PEHR a Josef TOMEŠ, eds. *Na pozvání Masarykova ústavu 2*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005, s. 141-167. ISBN 80-86495-32-9, s. 147. Nejedná se o deník v pravém slova smyslu, protože Rattinger jej sepsal až několik let po roce 1948. Za jeho života nevyšel, jeho první ucelenou edici přináší až výše zmíněný sborník. Jeho popis nabízí dost podrobný vhled do zákulisí únorových událostí a zejména situace v ÚNS. Rattinger však deník nedovádí až do 25. února, nýbrž končí 23. únorem.

⁵⁹ Tamtéž, s. 150.

⁶⁰ Tamtéž, s. 150.

⁶¹ Archiv poslanecké sněmovny, f. Ústavodárné národní shromáždění, Zápis z jednání předsednictva ÚNS 23. 2. 1948. Dostupné online z:

<https://digibadatelna.psp.cz/vademecum/permalink?xid=8f139e2a68ea48b0bb6fd8858c5d966a&scan=1#scan1>.

Komunisté měli vypracovaný alternativní postup i pro případ, že by plenární schůze odvolána nebyla a následně bylo vyvoláno hlasování o nedůvěře vládě. V takové situaci měly do ÚNS přijít deputace závodních rad a zemědělců, které by vyvolaly na poslance tlak zdola (viz komunistický přístup k parlamentu výše). Zároveň měli komunističtí poslanci Kokeš a Gregor připraveny projevy, ve kterých srovnávali současnou krizi s předmnichovskou republikou či tvrdili, že justice je zmanipulovaná a slouží protistátním žvlům.⁶²

Riziko také představovala možnost, kdy by o svolání schůze požádalo předsedu 100 poslanců. V takovém případě by ji předseda podle jednacího řádu musel svolat do tří dnů.⁶³ Rattinger uvádí, že z tohoto důvodu hovořili komunističtí místopředsedové Komzala a Hodinová-Spurná s předsedou Davidem. „[...] František [Komzala] vysvětlil Davidovi situaci formou obvyklou, slušnou a věcnou, Anežka [Hodinová-Spurná] zcela správně používala jiné zbraně v tomto rozhovoru, útočila na Davida [...]“⁶⁴ Davida přesvědčili, avšak odmítl činit jakékoli rozhodnutí bez prezidenta Beneše. Je otázkou, zda Rattinger tuto zásluhu komunistických poslanců nezveličuje, protože v případě žádosti 100 poslanců o svolání schůze by předseda musel konat bez ohledu na své osobní postoje.

Komunistickým aktivitám v ÚNS jistě napomohlo i to, že měli pod svým vlivem i jeho aparát. Rattinger uvádí, že ačkoli komunisté formálně nepřevzali v parlamentu moc, de facto vykonal aparát vše, na čem se oni dohodli. Důležitou postavou byl již zmíněný tajemník ÚNS Josef Madar, ke kterému sice komunisté neměli plnou důvěru, ale chod ÚNS v rozhodujících okamžicích řídil podle jejich vůle.⁶⁵

4.4. Získávání podpory pro KSČ mezi nekomunistickými poslanci

Paralelně se snahou o odložení schůze však komunisté usilovali o zajištění parlamentní většiny pro schválení jejich kroků. Ať už jde o důvěru pro rekonstruovanou vládu či přijetí jimi navrhovaných zákonů, systematicky pracovali na získání jim nakloněných poslanců v ostatních

---

[Cit. 2024-4-9]. Srov. RATTINGER, *Únorový deník*, s. 166. Rattinger uvádí, že jednání nebyli přítomni místopředsedové Hladký za ČSSD a Ševčík za DS. V zápisu jsou však oba uvedeni mezi přítomnými.

⁶² Tamtéž, s. 148.

⁶³ §40, odst. 3 zákona č. 140/1947 Sb. o jednacím řádu Ústavodárného národního shromáždění. *Zákony pro lidi* [online]. [Cit. 20204-2-22]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-140>.

⁶⁴ RATTINGER. *Únorový deník*, s. 167.

⁶⁵ Tamtéž, s. 150.

stranách již delší dobu. Šlo o součást Gottwaldem preferované taktiky převzetí monopolní moci, jejímž cílem bylo rozrušit nekomunistické strany budováním „levicových frakcí“.⁶⁶

Komunisté se o ostatní strany zajímali dlouhodobě. Od roku 1946 funguje tzv. evidenční odbor pod vedením Karla Švába, který představuje jakousi zpravodajskou službu KSČ. Má své informátory v ostatních stranách a snaží se o vybudování rozsáhlé informační sítě. K získávání informací pak komunistům pomáhala i jimi ovládaná zpravodajská služba ministerstva vnitra. Postupem času se pouhé získávání informací mění ve snahu ostatní politické strany aktivně rozkládat prostřednictvím levicových frakcí. V září 1947 vzniká Komise pro evidenci demokratických sil v ostatních politických stranách.⁶⁷ Jejím významným představitelem je i budoucí předseda AV PNF Antonín Gregor. Komise se soustředí hlavně na sjezd ČSSD v listopadu 1947 a klade si za úkol podpořit levé křídlo strany a následně zajistit vybudování podobné opozice i u národních socialistů.⁶⁸ 8. prosince 1947 je pak komise rozšířena a přetvořena v tzv. odbor Národní fronty, který má na starost práci v ostatních stranách NF. Má čtyři referáty – pro ČSSD, ČSNS, ČSL a pro církev.⁶⁹

S prohloubením krize 20. února se zvyšuje i potřeba urychleného vypracování seznamu spolupracujících poslanců. Na jednání ÚV KSČ je též den ustavena zvláštní komise, která má prověřovat nekomunistické poslance a získávat je pro podporu KSČ.⁷⁰ Předsedou komise se stává Antonín Gregor, jeho tajemníkem Eduard Mand'ák. Sociálnědemokratické poslance měla na starost Matylda Synková, národní socialisty Bedřich Steiner a lidovce Jaroslav Ledl. Dalšími členy pak byli Josef Štětka, Josef Janouš a tajemníci poslaneckých klubů KSČ a KSS Bedřich Rattinger a Imrich Roth.⁷¹ Rattinger tvrdí, že komise „konkretizovala“ usnesení ÚV KSČ, které dokonce uvažovalo, že by svolní členové jiných stran mohli kandidovat na kandidátce KSČ.⁷²

Snažili se co nejpodrobněji prozkoumat poslance ostatních stran. Udržovali s nimi styk, mapovali jejich politický profil včetně postoje za války i činnosti v poválečné republice. Využívali

---

⁶⁶ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 343-344. Gottwald tímto způsobem zamýšlel nepřátelské strany zcela rozložit, a tak vytvořit mocenský monopol. Komunisté však nebyli na celostátní úrovni schopni vybudovat v ostatních stranách takové struktury, aby se povedlo jeho plán zcela realizovat. Znaky tohoto postupu jsou však patrné i v ÚNS, kde nakonec vedly k úspěchu.

⁶⁷ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 30.

⁶⁸ KAPLAN, Karel. *Únor 1948: komentované dokumenty*. Praha: Epoque, 2018, s. 23. ISBN 978-80-7557-116-8.

⁶⁹ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 32-33.

⁷⁰ Tamtéž, s. 320.

⁷¹ RATTINGER. *Únorový deník*, s. 147. Srov. KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 320, pozn. 75.

⁷² RATTINGER. *Únorový deník*, s. 147.

k tomu i zprávy z krajů, kde poslanci působili.⁷³ Komise rozdala svým funkcionářům úkoly v podobě konkrétních lidí, se kterými měli udržovat styky a manipulovat je pro podporu KSČ.⁷⁴

Zvláštní pozornost věnovali předsedovi ÚNS Josefu Davidovi, protože se domnívali, že jeho podpora jim ulehčí přesvědčování dalších poslanců. Jednání s ním měli na starosti František Komzala a Bedřich Rattinger. Navštívili ho v jeho bytě 22. a 24. února, kdy mu naznačili, že je jeho povinností prohlásit, že se s postupem odstoupivších ministrů neztotožňuje, a dát se k dispozici ÚAV. V pamětech David uvádí, že mu za odsouzení postupu ministrů vlastní strany slibovali členství ve vládě či setrvání na postu předsedy NS i po volbách.⁷⁵ 24. února měl David chřipku a vyjednávači jej zastihli v posteli.⁷⁶ V pamětech tvrdí, že jejich požadavky odmítl,⁷⁷ podle materiálů ÚAV si pouze „vzal čas na rozmyšlenou“.⁷⁸ Druhý den Rattingerovi telefonicky sdělil, že jeho odmítavé stanovisko je definitivní, na což mu měl komunistický tajemník odpovědět, že „tím je to skončeno“.⁷⁹ Nutno však poznamenat, že ačkoli David odmítl postup národněsocialistických ministrů odsoudit a otevřeně se připojit k AV, tiše nakonec s požadavky komunistů souhlasil, stal se členem obrozené NF a až do voleb setrval na postu předsedy ÚNS. NF dokonce počítala s jeho kandidaturou v květnových volbách. Tu však přes mnohá přemlouvání odmítl.⁸⁰

Práce na sestavování seznamu a získání podpory pak plynule přechází na AV PNF, o jehož vzniku je rozhodnuto 24. února 1948 a ke svému prvnímu jednání se schází o den později. Jako

---

⁷³ RATTINTER. *Únorový deník*, s. 148.

⁷⁴ Tamtéž, s. 148. Rozdělení úkolů popisuje Rattinger takto: „Ve smyslu těchto rozhodnutí bylo usneseno, abychom se, Anežka [Hodinová-Spurná] a já, věnovali Petrovi (ČSL), Plojharovi (ČSL) a Hladkému (ČSSD), já dostal úkol navázat styky s dr. Neumannem (ČSNS), Skaunicem (ČSSD), Lindauerem (ČSSD), dr. Jelínkem (ČSSD), Cíglerem (ČSSD), dr. Madarem, dále jsem byl pověřen pokud možno udržovat styky s Urbánkem, Šulíkem, Kleinerovou a Weilandem (všichni ČSNS), zde měli být ku pomoci soudruzi Steiner a Szaban, dále mi bylo uloženo, abych se ihned spojil se soudruhy z ÚRO a zařídil zpracování Vandrovce (ČSNS), Vojance (ČSL) a Sovy (ČSL).“

⁷⁵ DAVID. *Vzpomínky na deset let po Mnichovu*, s. 204.

⁷⁶ Národněsocialistický poslanec Jan Stránský tvrdil 24. února Antonínu Gregorovi, že David nemoc pouze předstírá, protože se bojí „aby něco nezkazil“. Stránský na schůzce též navrhl Davida za nového předsedu strany. Národní archiv, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 3.

⁷⁷ DAVID. *Vzpomínky na deset let po Mnichovu*, s. 205. Davidovy paměti se rozcházejí s materiály ÚAV v datu druhé schůzky. Domnívám se, že níže citovaná zpráva pro ÚAV je v dataci spolehlivější, jelikož byla psána přímo v únorových dnech, kdežto David své paměti začal sepisovat až po odchodu z politiky v roce 1948 a dokončil je v 2. polovině 50. let (viz Ediční poznámku, s. 349).

⁷⁸ Národní archiv, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 1a.

⁷⁹ DAVID. *Vzpomínky na deset let po Mnichovu*, s. 205.

⁸⁰ Tamtéž, s. 216-217.

svůj první úkol si určuje zajistit podporu pro Gottwaldovu vládu a 25. února od rána se schází s poslanci nekomunistických stran.⁸¹ Akčnímu výboru se věnuji v následující kapitole.

---

⁸¹ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 5.

5. Akční výbor parlamentní Národní fronty

Akční výbor parlamentní Národní fronty vzniká 25. února vydáním provolání *Všem poslancům Národního shromáždění*. V něm tvrdí, že práce parlamentu na schvalování důležitých zákonů (pozemková reforma, národní pojištění atd.) byla brzděna a znemožňována reakčními živly, které se snažily z parlamentu učinit nástroj nepřátelský lidové demokracii a pokroku. AV byl ustanoven proto, aby došlo k splnění vůle lidu prostřednictvím schválení budovatelského programu Gottwaldovy vlády. Za ní podle prohlášení stojí ohromná většina národa. Demokratičtí poslanci jakožto představitelé skutečné vůle lidu proto mají tuto vládu podpořit. AV vyzývá všechny poslance, aby se k němu připojili a pokračovali v prospěšné práci, a zároveň, aby ze svých řad vyloučili sabotéry.⁸²

Kontinuita s dřívější komisí je patrná nejen v činnosti, ale též v personálním složení parlamentního AV s tím rozdílem, že jeho členy se stávají i nekomunisté ochotní KSCĚ podporovat. Předsedou se stává Antonín Gregor, za KSCĚ je členem ještě Josef Janouš, KSS zastupuje místopředseda ÚNS František Komzala, sociální demokraty Josef Lindauer (zvolen jednatelem AV), lidovce Josef Plojhar a slovenské demokraty Ján Ševčík. Tajemníkem se stal Bedřich Rattinger.⁸³ Svého zástupce v AV zatím neměli národní socialisté, což komunisté odůvodňovali tím, že národněsocialističtí poslanci naklonění AV váhali kvůli postupu stranického vedení.⁸⁴ Ve skutečnosti poslanecký klub dlouho diskutoval, zda se k AV připojit. Navrhovali to sice spolupracovníci komunistů, ale vedení bylo proti. Na schůzi 28. února klub debatoval 5 hodin. Většina poslanců zprvu byla proti, dokonce navrhovali přejít v parlamentu do aktivní opozice proti vládě, ale nakonec se ze strachu o existenci strany usnesli AV utvořit.⁸⁵

Na třetí schůzi 5. března dochází k personální obměně AV. Za Gregora, který se stal ministrem zahraničního obchodu a také působil v ÚAV, je předsedkyní zvolena místopředsedkyně ÚNS Anežka Hodinová-Spurná. Výbor je také rozšířen. KSCĚ má nyní tři zástupce, kromě Hodinové-Spurné ještě Václava Davida a Jana Bartušku. Za sociální demokracii jsou členy AV jeho jednatel Josef Lindauer a Oldřich John, za KSS František Komzala a Jozef Valo, za ČSL Václav Chytil. Bývalá demokratická strana (tehdy ještě nevznikla nástupnická Strana slovenskej obrody) má v AV jednoho zástupce Valentina Matrku. AV je též rozšířen o bývalé národní socialisty, kteří se mezitím přejmenovali na Československou stranu socialistickou a ustavili vlastní AV. Jejich zástupcem je

---

⁸² Archiv poslanecké sněmovny, f. Spisy kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Provolání *Všem poslancům Národního shromáždění*.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 491-492, pozn. 200.

⁸⁵ VEBER. *Ostudové únorové dny*, s. 350. KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 528.

Štěpán Kobyłka.⁸⁶ Zastoupeny jsou též celonárodní organizace: poslance ÚRO zastupuje Josef Jura, poslance AV Ústředního svazu zemědělců Josef Smrkovský a Svaz české mládeže Zdeněk Půček (všichni členové KSČ).⁸⁷

Na výběr členů AV měl vliv komunistický poslanecký klub. Dával pozor na to, aby v AV měli komunisté většinu. Byť jeho návrh obsazení výboru nakonec nebyl realizován, komunisté většinu získali.⁸⁸

5.1. Seznam poslanců podporujících Gottwaldovu vládu

Ihned po svém vzniku navazuje AV PNF na činnost stranické komise KSČ a pokračuje ve vyjednávání s nekomunistickými poslanci ve snaze získat jejich podporu pro Gottwaldovu rekonstruovanou vládu.

K tomuto úkolu AV pomáhají jeho členové z nekomunistických stran, kteří vyjednávají se svými straníky a přesvědčují je k podpoře. Například lidovci Alois Petr a Josef Plojhar sdělují akčnímu výboru, že Gottwaldovu vládu podporuje asi třetina jejich poslaneckého klubu. Protože však nejsou schopni přednést konkrétní jména, jsou pověřeni, aby do 25. února do 11 hodin dodali jmenný seznam spolupracujících poslanců. Druhý den však své prohlášení korigují, když tvrdí, že na jejich straně je pouze 8 poslanců, 24 je nerozhodnutých (resp. Plojhar s Petrem s nimi dosud nehovořili) a 14 proti. Gregor jim proto zadal úkol individuálně se sejit s každým z 24 poslanců a přesvědčit je k podpoře vlády.⁸⁹

Obdobně probíhalo prověřování v sociální demokracii. 25. února v 9 hodin se Gregor sešel se sociálnědemokratickým členem AV Jaroslavem Lindauerem, který mu sdělil, že z 37 poslanců strany se jich 19 dá plně k dispozici AV, 2 jsou nepřítomni, 9 je považováno za pochybné a 7 má k AV vyloženě negativní poměr. Na podpoře Gottwaldovy vlády se dokonce shodli čelní představitelé strany Zdeněk Fierlinger a Bohumil Laušman. Gregor se pak s Lindauerem domlouvá, že bude jednat ještě s „pochybnými“ poslanci a pokusí se je přesvědčit.⁹⁰

Obdobná jednání pak probíhají i v dalších politických stranách. Výsledkem je seznam 200 poslanců ochotných podpořit rekonstruovanou Gottwaldovu vládu v hlasování o důvěře. Podle

---

⁸⁶ Strana původně navrhovala Gustava Buriana či Emila Weilanda, který nebyl pro komunisty přijatelný. Nakonec se rozhodli pro Kobyłku, byť k němu měli výhrady. NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 18.

⁸⁷ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 5. 3. 1948, s. 2.

⁸⁸ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, Zápis ze schůze užšího předsednictva klubu poslanců KSČ a KSS 1. 3. 1948, list 19.

⁸⁹ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 5.

⁹⁰ Tamtéž.

historika Františka Hanzlíka měl mít Gottwald právě tento seznam k dispozici již 25. února, kdy jednal s prezidentem Benešem.⁹¹ Beneš se několikrát vyjádřil ve smyslu, že podpoří takovou vládu, která bude mít v parlamentu zajištěnou většinu, a dokonce 25. února na schůzce s Gottwaldem, Noskem a Zápotockým výslovně chtěl, aby obměněná vláda před parlament předstoupila, a ten rozhodl.⁹²

Z tohoto důvodu je možné, že Gottwald mohl využít seznamu poslanců k přesvědčení Beneše. Mohl jím dokázat, že jeho vláda má v parlamentu podporu, a krize tak může být vyřešena ústavní a parlamentní cestou. Svědectví prezidentova kancléře Jaromíra Smutného, který byl jednání Beneše s Gottwaldem přítomen, sice nenasvědčuje tomu, že by Gottwald argumentoval již zajištěnou podporou v parlamentu, avšak již 20. února před prezidentem pronesl, že si je jist, že ji mít bude.⁹³ Svědectví o seznamu poslanců podávají i exilové vzpomínky únorových aktérů (byl mezi nimi i kancléř Smutný) z roku 1950, kde se objevuje informace, že 25. února předložil Gottwald Benešovi seznam nikoli 200, ale 166 poslanců, kteří budou pro jeho vládu hlasovat.⁹⁴ Je proto velmi pravděpodobné, že právě zajištěná podpora v parlamentu měla vliv na Benešovo rozhodování.

Na jednání předsednictva poslaneckého klubu KSČ a KSS 1. března 1948 pak bylo usneseno, aby AV svůj návrh vládní většiny přednesl nejpozději k 6. březnu politické komisi ÚAV, která by se k němu měla vyjádřit nejpozději do 8. března. Tento harmonogram byl zvolen z toho důvodu, aby poslanecké kluby měly dostatek času na vykonání informačních schůzek před schůzí pléna.

---

⁹¹ HANZLÍK, František. Souvislosti vzniku Akčních výborů Národní fronty a jejich podíl na „očistě“ Národního shromáždění a veřejného života po převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948. *Masarykova univerzita*. [online]. [Cit. 2024-3-17]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2010/HIB0182/Akcni_vybory_NF.pdf. TÝŽ. O puči v únoru 1948. *Britské listy* [online]. [Cit. 2024-3-17]. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/17019.html>.

⁹² SMUTNÝ, Jaromír a Šárka GRAUOVÁ, ed. *Svědectví prezidentova kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996. Archiv, s. 175. ISBN 80-204-0567-4. Srov. RATTINGER, Únorový deník, s. 166. Rattinger ve svém deníku cituje slova, která měl Beneš říci národněsocialistickému poslanci (a příznivci komunistů, po Únoru ministru pošt) Aloisi Neumannovi. Podle tohoto vyjádření byl Beneš ochotný pověřit sestavením vlády takové politické uskupení, které se bude skládat ze slušných lidí a bude mít zajištěnou většinu v parlamentu.

⁹³ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 324.

⁹⁴ HORÁK, Pavel a Vilém PREČAN, eds. *Únor 1948 očima poražených: záznam diskusí exilových politiků z let 1949-1950*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2018. Ego, s. 149. ISBN 978-80-7422-623-6. Jde o stenografický záznam setkání Jaroslava Stránského, Václava Majera, Jaromíra Smutného, Martina Kvetka, Blažeje Vilíma a Lva Sychravy z 10. 1. 1950.

Komunistický poslanecký klub dokonce navrhoval, aby se všichni poslanci NF sešli k poradě před parlamentní schůzí, kde by se slavnostně zavázali podporovat Gottwaldovu vládu.⁹⁵

Před samotným hlasováním o důvěře 11. března 1948 vyslovil tajemník AV PNF Rattinger předpoklad, že vládě vyjádří podporu 240 poslanců.⁹⁶ O parlamentní schůzi a činnosti akčního výboru, která jí předcházela, pojednáme v dalších podkapitolách.

5.2. Práce na „očistě“ ÚNS a obrozená NF

Parlamentní akční výbor hned po 25. únoru pokračoval ve své snaze o „očistění“ parlamentu od reakčních živlů. Seznam poslanců podporujících Gottwaldovu vládu byl prvním krokem, dále ve spolupráci s ÚAV NF a regionálními AV začali rozdělovat poslance na ty, kteří jsou součástí nové, „obrozené“ Národní fronty, a ty, kteří stojí mimo ni. Nepohodlní poslanci neměli být do nové NF přijati.

Kromě AV PNF se po únoru ustavovaly i AV v jednotlivých stranách i jejich poslaneckých klubech. Ty měly pracovat v součinnosti s AV PNF a ÚAV, prověřovat poslance a jiné stránky a ty nepohodlné ze strany vyloučit.

Akční výbor sestavil prohlášení následujícího znění:

„Vítám utvoření akčního výboru Národní fronty poslanců Ústavodárného národního sbromáždění, neboť ve svorné spolupráci všech demokratických poslanců spatřuji záruku, že budou úspěšně a brzy překonány následky politické krise, zaviněné reakčními činiteli a uskutečněn pracovní program ústavodárného Národního sbromáždění.

Budu proto při výkonu svého poslaneckého mandátu plně podporovat vládu Klementa Gottwalda v jejím úsilí o splnění budovatelského programu.“⁹⁷

Podpis tohoto prohlášení a jeho doručení AV bylo považováno za přihlášku do obrozené NF. Nebylo však rozesláno všem poslancům, protože proces rozesílání podléhal selekci AV PNF. Ten na své schůzi 28. února určil, kdo z poslanců se nehodí pro vstup do obrozené NF, a tedy prohlášení neobdrží. Jaroslav Mlýnský ve své práci o akčních výborech z roku 1978 označuje tyto poslance za „neschopné pro spolupráci na půdě obrozené Národní fronty“.⁹⁸ AV byl velmi obezřetný. Ani doručení prohlášení nepovažoval automaticky za přijetí do NF. O přihlášených

---

⁹⁵ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 16.

⁹⁶ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 11. 3. 1948.

⁹⁷ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 8, inv. č. 67, Prohlášení poslanců. Srov. NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 8. Materiály ÚAV uvádějí mírně odlišné znění prohlášení, než které bylo poslancům nakonec odesláno.

⁹⁸ MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha: Academia. 1978, s. 54.

poslancích měl znovu rozhodovat ve spolupráci s politickou komisí ÚAV.⁹⁹ I po odeslání pozvánky je dále prověřoval a v několika případech takové poslance nepřijal.¹⁰⁰ Karel Kaplan uvádí, že dokonce 46 původně schválených poslanců bylo z NF vyloučeno.¹⁰¹

Výzva s prohlášením o vstupu do obrozené NF nebyla odeslána 13 poslancům lidové strany, 7 poslancům sociální demokracie, 21 poslancům slovenské Demokratické strany a 30 národním socialistům.¹⁰² Jejich jmenný seznam uvádím v příloze. Zbýlých 229 poslanců výzvu obdrželo.

Poslanecký klub národních socialistů se pokusil k obrozené NF přihlásit jednotně. To AV odmítl s tím, že výběr poslanců přizvaných do NF je výlučně v jeho kompetenci. Zároveň odmítl Emila Weilanda, který se nabízel jako vyjednaváč mezi poslaneckým klubem a AV.¹⁰³ Právě národní socialisté jsou stranou, se kterou mají komunisté největší problém. Z této strany neobdrží pozvánku do NF 30 poslanců, což je ze všech parlamentní stran nejvíce. Poslanecký klub ČSNS zároveň dlouho odmítal vytvořit vlastní AV a připojit se k AV PNF. Svého zástupce do AV PNF vyslali až po přejmenování na Československou stranu socialistickou, zvolení nového vedení spolupracujícího s komunisty a jeho schválení ÚAV (viz výše).¹⁰⁴

Jednotlivé poslanecké kluby ustavovaly své vlastní AV, které prověřovaly poslance dané strany. Prověření poslanci tvořili nové „obrozené“ kluby, které byly součástí obrozené NF, a jejichž členy byli jen prověření poslanci spolupracující s KSC. AV PNF zakázal poslancům vyloučeným z NF, aby nadále byli členy poslaneckých klubů.¹⁰⁵ „Obrozením“ poslaneckých klubů se AV zároveň pojistil před rizikem, že by se z nich mohly stát vedoucí organizace stran, které by podkopávaly činnost stranických akčních výborů a nových vedení.¹⁰⁶

K obrozené NF se přihlásilo všech 93 poslanců KSC, 21 poslanců KSS, 29 poslanců ČSSD, 32 lidovců, 25 národních socialistů, 20 členů slovenské Demokratické strany (ta v únoru zaniká a část členů později přechází k nově vzniklé Straně slovenské obrody) a 3 poslanci Strany slobody.¹⁰⁷ (Oba

---

⁹⁹ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 28. 2. 1948.

¹⁰⁰ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 5. 3. 1948. Šlo o poslance Novotného, Holuba, Smejkalu, Veverku, Fuska, Hynka, Řehulku, Soukupa, Blaška, Horvátha, Vyškovského, Hanzela a poslankyni Kulichovou-Sutorisovou. Postupem času však vyloučených poslanců ještě přibývalo na základě rozhodnutí ÚAV.

¹⁰¹ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*, s. 285, pozn. 16.

¹⁰² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 5. 3. 1948, s. 2.

¹⁰³ Tamtéž, s. 3.

¹⁰⁴ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 3, list 6. Předsedou strany se stal Emanuel Šlechta, místopředsedy Alois Neuman, Josef David, Ferdinand Richter a Božena Pátková.

¹⁰⁵ APS, f. Spisy Kanceláře, inv. č. 99/a, k. 6, Zápis z jednání AV PNF 9. 3. 1948, s. 1-2.

¹⁰⁶ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 529.

¹⁰⁷ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 5. 3. 1948, s. 3.

poslanci slovenské Strany práce byli již v té době členy klubu ČSSD.) Celkem jde o 223 poslanců z 229, kterým bylo prohlášení doručeno. Navíc prohlášení podepsalo i několik poslanců, kterým původně odesláno nebylo. Mezi nimi byli i tři ministři, kteří podali demisi (Ivan Pietor za DS, Jan Kopecký za ČSL a Ján Lichner za SSO)¹⁰⁸. Dobrovolně se též přihlásili poslanci Adolf Klimek (ČSL), František Cvinček a Kornel Filo (oba SSO). Jejich motivací byl pravděpodobně strach. AV PNF se však k přihláškám těch, které do NF sám nepozval, stavil zprvu nekompromisně. Bez dalšího prověřování přijal pouze poslance Cvinčeka, kterému nebylo prohlášení odesláno omylem.¹⁰⁹ Poslance Fila přijal až po přezkoumání ze strany jeho domovského akčního výboru v Bratislavě a politické komise ÚAV, když zjistil, že jde o politicky nezávadnou osobu.¹¹⁰

AV byl opatrný a sám aktivně poslance z NF nevyklučoval. Vždy v tomto případě opřel své stanovisko o názory regionálních AV, AV poslaneckých klubů či politických stran, sporné případy pak postupoval politické komisi ÚAV. Sám se považoval pouze za pomocný orgán, který připravoval materiál pro politickou komisi.¹¹¹ Na adresu AV PNF přicházela řada přípisů z regionálních AV týkajících se jednotlivých poslanců, které často obsahovaly dost podrobný popis jejich činnosti a postoje. Často krajské AV zcela nechápaly průběh očisty ÚNS a parlamentnímu AV navrhovaly nepohodlné poslance zbavit mandátu či rovnou i poslanecké imunity.¹¹²

Dost nepohodlných poslanců samy strany či poslanecké kluby vyloučily,¹¹³ poměrně často se pak poslanci mandátu vzdali sami.¹¹⁴ Z toho měli komunisté poněkud obavu, protože nahrazování odstoupivších poslanců jinými, méně zkompromitovanými, sice vedlo k navýšení počtu poslanců podporujících vládu, ale do budoucna mohlo představovat riziko v podobě nekomunistické většiny uvnitř vládního tábora. Zde využili toho, že dle zákona mělo náhradníky za poslance povolávat ministerstvo vnitra, avšak zákon ho nevázal žádnou lhůtou.¹¹⁵ Zároveň i náhradníky prověřovala politická komise ÚAV.¹¹⁶

---

¹⁰⁸ KAPLAN, *Pět kapitol o Únoru*, s. 529.

¹⁰⁹ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 5. 3. 1948, s. 3.

¹¹⁰ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 11. 3. 1948, s. 1.

¹¹¹ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 5. 3. 1948, s. 3.

¹¹² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 8, inv. č. 68, Situační zprávy AV PNF.

¹¹³ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 11. 3. 1948. Člen AV PNF za ČSS Štěpán Kobylka referuje, že AV strany doporučil předsednictvu vyloučit poslance Bartoše, Čížka, Dečího, Horu, Kameníčka, Novotného a Torna. Již byli vyloučeni poslanci Firt a Krajina, poslanci Jan Stránský a Milada Horáková na svůj mandát rezignovali. Nutno poznamenat, že strany mohly poslance vyloučit pouze ze svých řad, nikoli ho zbavit mandátu.

¹¹⁴ Byli mezi nimi např. Jan Šrámek, Prokop Drtina, Hubert Ripka, Petr Zenkl, Fráňa Zemínová či Vojta Beneš. KAPLAN, *Pět kapitol o Únoru*, s. 529.

¹¹⁵ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 17.

¹¹⁶ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 8, inv. č. 70, Spisy AV PNF.

Objevují se i případy, kdy poslanci přijatí do NF orodují za své stranické kolegy, kterým nebyla pozvánka odeslána. Např. Alois Neumann, spolupracovník komunistů v ČSNS a ministr pošt v Gottwaldově zrekonstruované vládě, žádal po AV PNF, aby pozvánku rozeslal ještě poslancům Dědovi¹¹⁷, Hřebíčkovi, Ješovi, Šulíkovi, Kleinerové a Žáčkové-Batkové. To tajemník Rattinger odmítl s tím, že rozhodnutí AV PNF je konečné a ve shodě s ÚAV.¹¹⁸

Tab. 1: Bilance poslanců přijatých do obrozené NF podle politických stran:¹¹⁹

strana	počet poslanců	pozváno do obrozené NF	nepozváno	odmítli	přijato
KSC	93	93			93
KSS	21	21			21
ČSSD	39	32	7	3	29
ČSL	46	33	13	1	32
ČSNS	55	25	30		25
DS/SSO	43	22	21	2	20
SS	3	3			3
Celkem	300	229	71	6	223

Nutno poznamenat, že AV PNF se přímo nepouštěl do vylučování poslanců. Byl si dobře vědom, že nemá pravomoc k tomu, aby jim ukončil poslanecký mandát. Zároveň od Gottwalda obdržel pokyn, že musí respektovat poslaneckou imunitu.¹²⁰ Přesto dokázal skrze spolupráci s ÚAV a AV jednotlivých stranických klubů tohoto cíle dosáhnout. Nepřijetí do obrozené NF znamenalo ostrakizaci „opozičních“ poslanců. AV dokonce schválil návrh, aby v tisku byli uváděni jen poslanci patřící do obrozené NF. O ostatních se mělo hovořit jako o distancovaných, aby bylo veřejnosti jasné, kdo kam patří.¹²¹

Některé AV poslaneckých klubů pojal zprávy o prověřování poslanců ze strany AV PNF špatně a vyloučeným poslancům oznamovaly, že se AV PNF usnesl na tom, aby se vzdali mandátu. Parlamentní AV však v odpovědích na tyto zprávy z klubů zdůrazňoval, že poslance nevylučuje,

¹¹⁷ Tomu jedinému nakonec pozvánka odeslána byla, AV PNF mu ji prvně neposlal omylem.

¹¹⁸ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8.

¹¹⁹ VEBER. *Osudové únorové dny*, s. 351.

¹²⁰ KAPLAN. *Pět kapitol o Únoru*, s. 531.

¹²¹ APS. f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 17. 3. 1948, s. 14.

ani je nenutí k rezignaci.¹²² Přestože tyto kroky nečinil přímo, a tudíž se zdá, že na nikoho nevyvíjel nátlak, atmosféra, kterou AV kvůli prověřování poslanců, přijímání do NF a v neposlední řadě ostrakizaci nepřijatých vytvořil, vedla k tomu, že k takovým krokům sahalí vyloučení poslanci sami.

Očista však nebyla ani vznikem obrozené NF definitivní. Další krok představovaly volby, kdy ÚAV NF rozdělil prověřené poslance na ty, kteří byli prověřeni bez omezení, a na ty prověřené pouze do voleb. Druhá skupina se sice mohla hlásit ke kandidatuře ve volbách v květnu 1948, ale musela být opět prověřena, kdežto poslanci prověřeni bez omezení byli ke kandidatuře rovnou připuštěni.¹²³ Počet členů obrozené NF zároveň kolísal v návaznosti na to, jak se k jednotlivým poslancům vyjadřovaly krajské AV a ÚAV. Někteří původně vyloučení poslanci byli do NF nakonec přijati, jiní z ní dodatečně vyloučeni (viz výše). Zároveň do ÚNS nastupovali náhradníci za poslance, kteří rezignovali, takže před poslední schůzí ÚNS čítala obrozená NF 220 členů.¹²⁴

Z celkového počtu 300 poslanců bylo na konci funkčního období ÚNS v květnu 1948 10 poslanců ve vazbě, 33 poslanců emigrovalo a 2 byli nezvěstní. Poslední plenární schůze 9. května se zúčastnilo 246 poslanců, takže jich chybělo pouze 9, z čehož 7 se omluvilo ze závažných důvodů.¹²⁵

Již od svého vzniku převzal AV PNF vůdčí iniciativu v dění na půdě ÚNS. Mezi zasedáními parlamentu došlo k přepsání půdorysu stranických klubů a rozdělení poslanců na vládní skupinu (obrozenou NF) a opozici. Jednotliví poslanci měli často dost mizivou možnost zasáhnout do tohoto rozdělení. O rozesílání pozvánek i následném schvalování přihlášených do NF rozhodoval AV PNF ve spolupráci s ÚAV. Někteří poslanci se snažili spíše ze strachu přidat na stranu NF, a tím pádem i stranu KSČ, jiní museli přijmout roli opozice. S tou se však pojila značná ostrakizace a znemožňování její práce, jak si ukážeme později, ale také nejistota budoucího vývoje. Fenomén opozice se do parlamentu vrací poprvé od první republiky, ale její role je bezvýznamná, bez reálné možnosti ovlivnit politické dění. Opozice znamenala pouze skupinu nepřátelskou novému zřízení.

---

¹²² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 17. 3. 1948, s. 17.

¹²³ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 6. 4. 1948, s. 3-4. Zajímavostí je, že třeba i člen AV PNF za ČSS Štěpán Kobylka byl prověřen pouze do voleb. Nakonec mu bylo dovoleno ve volbách kandidovat a v parlamentu setrval do roku 1950.

¹²⁴ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 4. 5. 1948, s. 4.

¹²⁵ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 12. 5. 1948, s. 2.

5.3. Březnová schůze parlamentu

Schůzi ÚNS 10. a 11. března 1948, na které se mělo projednávat prohlášení Gottwaldovy zrekonstruované vlády, věnoval parlamentní akční výbor značnou pozornost. Podpora pro vládu již byla v parlamentu zajištěná, stejně tak probíhala jeho „očista“ skrze pozvánky do obrozené NF a prověřování poslanců AV jednotlivých klubů. Komunisté se tedy již nemuseli obávat, že by parlament nějak zvrátil jejich cestu k monopolní moci.

Schůze pro ně byla přesto důležitá, protože představovala na jednu stranu manifestaci podpory pro Gottwaldovu vládu a odmítavého postoje k „reakci“, a na druhou legitimizaci komunistického postupu. Jak zmiňuji výše, parlament byl brán jako jistý legitimizační faktor, a jeho posvěcení bylo dovršením řešení krize. Znamenalo, že byla skutečně vyřešena „ústavně, demokraticky a parlamentárně“,¹²⁶ a na komunistech nemohlo spočinout osouzení z provádění puče.

AV jednání velmi důsledně plánoval, aby tyto cíle splnilo. Mělo být velmi obřadné, protože se přenášelo rozhlasem.¹²⁷ Kladli velký důraz na to, aby občané měli z parlamentní schůze komunisty požadovaný dojem. Až obdivuhodný cit pro detail AV ukázal, když dokonce změnil zasedací pořádek ve sněmovně. Poslanci nepřijatí do obrozené NF měli sedět vzadu za poslanci svých bývalých klubů.¹²⁸ (Nutno poznamenat, že kluby ČSL a ČSS tento požadavek nedodržely a vyloučené poslance neposadily odděleně.¹²⁹)

10. března ve 14 hodin zahájila sněmovna svoji schůzi smutečním projevem na památku ministra zahraničních věcí Jana Masaryka, který byl téhož dne ráno nalezen pod okny Černínského paláce mrtvý. Poté předseda vlády Gottwald přečetl programové prohlášení. Vyjádřil se v něm i k vládní krizi a jako jeden z programových bodů vlády uvedl i očistu veřejných organizací od agentů reakce.¹³⁰ Po přečtení vládního prohlášení podali poslanci Hodinová-Spurná, Lindauer, Komzala, Kobylka, Chytil, Ševčík a Štětka (až na Štětka všichni členové AV PNF) návrh, aby se rozprava o prohlášení konala v 95. schůzi sněmovny následující den. Tento návrh byl přijat a schůze ukončena.¹³¹

Hned po jejím skončení se sešel AV PNF k jednání, na kterém dopodrobna projednal, jak bude rozprava probíhat. Shodli se, že projevy poslanců hovořících jménem klubů či AV tvořících se

---

¹²⁶ Viz poznámku 55.

¹²⁷ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 9. 3. 1948, s. 2.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 11. 3. 1948, s. 9.

¹³⁰ Stenoprotokol z 94. schůze ÚNS konané 10. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-3-24]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/094schuz/s094002.htm>.

¹³¹ Tamtéž.

klubů stran přijatých do NF, by měly trvat zhruba 20 minut. Poté zástupci jednotlivých klubů prezentovali AV PNF své projevy, aby je podrobil kritice. Akční výbor kladl důraz na to, jaká témata mají ve sledované schůzi zaznít. Řečníci měli odsoudit chování reakce a demisionujících ministrů, vyjádřit podporu KSČ, ale také vysvětlit, v čem krize spočívala, o co reakce usilovala, a jak byla krize vyřešena. Pravděpodobně šlo o snahu podat výklad jak poslancům, tak občanům, a legitimizovat postup KSČ.

Řečníci stran, jejichž ministři podali demisi, měli též klást velký důraz na to, aby jejich projevy dostatečně postup strany kritizovaly, odsuzovaly tehdejší stranické vedení, a slibovaly nápravu (práci pro národ a spolupráci s KSČ). Rudolf Slánský, který se jednání účastnil jako host, navrhoval, aby každý z řečníků ve svém projevu odsoudil lži zahraniční reakce.¹³²

O návrzích projevů členové AV podrobně debatovali. Např. se věnovali tomu, zda zástupce lidovců má zmínit náboženskou otázku a odsoudit zprávy ze zahraničí o ohrožení náboženské svobody.¹³³ Největší kritiku pochopitelně sklidil návrh projevu Štěpána Kobylky z ČSS. Hovořil o tom, že strana byla svedena na scetí, na což komunističtí poslanci Bartuška a Smrkovský namítali, že nelze hovořit o svedení, když jde o to, jak se strana změnila v rozporu se svým názvem a minulostí. Navrhovali odsoudit politiku strany, odchýlení od programu, podporu zahraniční reakce. Zároveň měl zdůraznit nutnost očištění strany, kterou podle předsedkyně AV Hodinové-Spurné poslanci strany dosud nepochopili, a neuvědomili si vlastní vinu.¹³⁴

Již dříve se členové AV shodli, že možnost projevu budou mít i poslanci vyloučení z NF.¹³⁵ Kdyby však někdo z nich hovořil proti Gottwaldově vládě, měl mít Rattinger v záloze připraveny 2-3 řečníky v každém klubu, kteří měli na případný nesouhlasný projev reagovat.¹³⁶

Parlamentní schůze pokračovala 11. března od 10 hodin.¹³⁷ Zúčastnilo se jí 241 poslanců. Rozpravy se účastnili poslanci Slánský (KSČ), John (ČSSD), Baš'ovanský (KSS), Petr (ČSL), Kobylka (ČSS), Polák (SSO) a Brúha (SS), kteří hovořili jmény poslaneckých klubů. Jejich pořadí určil AV PNF podle počtu jejich poslanců. Přihlásili se i poslanci Uhlíř (ČSS), Řehulka (ČSL) a Styk (SSO), kteří byli z NF vyloučení.

---

¹³² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 10. 3. 1948, s. 4.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž, s. 5-8.

¹³⁵ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 9. 3. 1948.

¹³⁶ APS f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 10. 3. 1948.

¹³⁷ Ještě před schůzí ÚNS se sešel i AV PNF. Již se však nezabýval schůzí k vládnímu prohlášení, nýbrž návrhy zákonů na následující schůzi. O této problematice pojednávám v další podkapitole.

Projevy schválených řečníků se pohybovaly v intencích načrtnutých na jednání AV. Oldřich John hovořil o vnitřním boji mezi pravíci a levíci v sociální demokracii. Alois Petr odsoudil vedení ČSL, které nedbalo sociálně lidových tradic strany, a ujist'oval, že náboženská svoboda není ohrožena. Projev Štěpána Kobyly byl kritický k národněsocialistické straně a jejímu vedení, které se mělo zpronevřit jejímu socialistickému poslání, byť kritika nebyla tak velká, jak navrhoval AV, a mluvčí nevěnoval takovou pozornost očistě strany.¹³⁸

Poslanci Uhlíř, Řehulka a Styk hovořili jménem distancovaných poslanců. Všichni Gottwaldovu vládu podpořili. Z jejich projevů je vidět strach a potřeba ukázat loajalitu, i když byli z NF vyloučeni.

Následovalo hlasování. Pro schválení vládního prohlášení hlasovalo 230 poslanců, nikdo nebyl proti a nikdo se nezdržel.¹³⁹ Tajemník Rattinger téhož dne na jednání AV PNF předpokládal podporu nejméně 240 poslanců.¹⁴⁰ Je tedy možné že někteří poslanci, kteří svou podporu přislíbili, nakonec nehlasovali, anebo před hlasováním odešli z jednací síně. Dnes je už prakticky nemožné zjistit, kdo tito poslanci byli. Nicméně, podpora pro Gottwaldovu vládu byla přesto v parlamentu značná. Po schválení vládního prohlášení byla schůze ukončena a za hodinu se ÚNS sešlo k další schůzi, která měla na programu již standardní legislativní práce. I do nich AV zasáhl, jak popisují níže.

Průběh schůze i snaha, kterou AV vynaložil na její přípravu, naznačují roli, jakou měl parlament do budoucna zastávat. AV svou činností proměňuje zákonodárný sbor v pouhý ceremoniální orgán. Již se neočekává polemika nad navrhovanými zákony či souboj při jejich schvalování. Schůze jsou pečlivě naplánované, aby navenek působily reprezentativně, a aby v nich zaznělo to, co komunisté prostřednictvím AV určili. Parlament se mění v obřadní tribunu, která má potvrzovat rozhodnutí vlády, vysvětlit a obhájit její postup, a zároveň mu dodat legitimitu.

5.4. Parlament pod taktovkou akčního výboru

5.4.1. Akční výbor a předsednictvo ÚNS

S akčním výborem vzniká na půdě parlamentu nový řídicí orgán fungující vedle šestičlenného předsednictva, které parlament dosud řídilo. Sama předsedkyně AV a zároveň místopředsedkyně

---

¹³⁸ Stenoprotokol z 95. schůze ÚNS konané 11. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-3-29]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/095schuz/s095005.htm>.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 11. 3. 1948, s. 7.

ÚNS Hodinová-Spurná sice ujišťovala předsednictvo sněmovny, že jeho zákonem dané kompetence nejsou dotčeny a AV bude předsednictvu dávat pouze své návrhy,¹⁴¹ de facto však řízení parlamentu AV převzal, předsednictvo mělo pouze provádět jeho rozhodnutí. AV měl politickou odpovědnost za dění v parlamentu. Poslanec a člen AV Jan Bartuška tvrdil, že výbor neklade žádné meze činnosti poslanců, ale posuzuje ji z hlediska zájmů obrozené NF a střeží zájmy lidové demokracie.¹⁴²

Ve vztahu k předsednictvu měl AV fungovat jako de facto orgán nadřízený. „Akční výbor se usnáší na zásadách a sděluje je předsednictvu, které zařizuje další věci.“¹⁴³ To je zcela v rozporu s rolí parlamentu v demokratickém uspořádání. Volený orgán předsednictva funguje pouze jako služebník nevoleného akčního výboru, který provádí čistě politická rozhodnutí, podle nichž parlament řídí.

Předseda ÚNS Josef David vzpomíná, že předsednictvo již o ničem nerozhodovalo, pouze přijímalo na vědomí usnesení AV, která na jeho schůzích přednášela Anežka Hodinová-Spurná.¹⁴⁴

AV dokonce na jednom ze svých zasedání projednával, jaké má mít předsednictvo složení. Byl ve svém rozhodnutí méně radikální než návrh komunistického poslaneckého klubu z 1. března 1948.¹⁴⁵ Ten se obával, že AV a předsednictvo by mohly stát proti sobě, kdyby v předsednictvu byly silné politické osoby a kdyby David zůstal předsedou. Dokonce navrhuje, že by komunisté mohli v předsednictvu získat většinu, pokud by z něj byli zcela vyloučeni národní socialisté. Druhý scénář, kdy by David setrval na postu předsedy, by podle nich vyžadoval změnu jednacího řádu a rozšíření předsednictva na 7 členů, přičemž 3 z nich by byli komunisté a čtvrtý spolehlivý sociální demokrat.¹⁴⁶

K takto rozsáhlým změnám AV nesáhl. Na předsednickém místě ponechal Josefa Davida, pouze schvaloval kandidáty navržené stranickými akčními výbory na místa odstoupivších místopředsedů. Na místo Jaroslava Hladkého Oldřicha Johna, na místo Aloise Petra, který se stal ministrem, Václava Chytila a na místo Jána Ševčíka, který byl jmenován státním tajemníkem na

---

¹⁴¹ APS, f. ÚNS, Zápis z jednání předsednictva ÚNS 9. 3. 1948, s. 2. Dostupné online z:

<https://digibadatelna.psp.cz/vademecum/permalink?xid=bbb75f3a1bd843d799122183a669c00e&scan=2#scan2>.

[Cit. 9. 4. 2024].

¹⁴² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 17. 3. 1948, s. 11.

¹⁴³ Tamtéž, s. 12.

¹⁴⁴ DAVID. *Vzpomínky na deset let po Mnichovu*, s. 217.

¹⁴⁵ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8, list 18. Klub poslanců KSČ a KSS dokonce prohlašuje, že „z důvodů ústavních a parlamentních jeví se žádoucí, aby vedle akčního výboru existovalo samostatné předsednictvo sněmovny.“

¹⁴⁶ Tamtéž.

ministerstvu národní obrany, Milana Poláka.¹⁴⁷ Jistě není náhodou, že po této obměně byli čtyři ze šesti členů předsednictva zároveň členy AV. Tito navržení kandidáti pak byli 18. března na plenární schůzi zvoleni za členy předsednictva. AV sice nemohl své kandidáty do předsednictva dosadit přímo, ale už fakt, že samotná kandidatura podléhala jeho schválení, znamená, že předsednictvo přestalo být nezávislým voleným orgánem.

Poměr předsednictva a AV dokládá, jak velkou moc a význam AV vlastně v parlamentu měl. Supluje činnost předsednictva, parlament má pod svou kontrolou, a předsednictvo dokonce staví do pozice podřízeného orgánu, který provádí jeho rozhodnutí. (Byť samozřejmě toto členové AV popírají.) Následující řádky popisují, jakou pravomoc AV v ÚNS získal a jak ji využil k provedení významných změn.

5.4.2. Rekonstrukce výborů ÚNS

Podstatná část legislativní práce se odehrává v parlamentních výborech, které jednájí o návrzích zákonů, pozměňují je a připravují k rozpravě v plénu. KSČ si jejich role byla dobře vědoma. Dokladem jejich postoje budiž názor užšího předsednictva poslaneckého klubu KSČ a KSS, že výkonnost parlamentu může být zajištěna jen komunistickou většinou ve výborech.¹⁴⁸ Záhy po svém vzniku pak AV PNF přistoupil k jejich rekonstrukci. Šlo nejen o novou volbu a personální přeořazení, ale i změnu struktury některých výborů tak, aby v nich měli větší vliv komunisté či jim naklonění politici. Při rekonstrukci vycházel z návrhu předsednictva poslaneckého klubu KSČ a KSS. Zcela jej respektoval v otázce vzniku nových výborů, v jejich personálním obsazení se pak oba návrhy mírně liší.¹⁴⁹

V ÚNS existovaly tři druhy parlamentních výborů: Stálý výbor, který předepisuje ústava;¹⁵⁰ výbory zřízené zákonem¹⁵¹ a výbory zřízené usnesením sněmovny. AV PNF jejich rekonstrukci provedl opatrně, aby nezasáhl do zákona, ani jej nemusel měnit. U výborů, kde zákon předepisoval

---

¹⁴⁷ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 17. 3. 1948, s. 1-2.

¹⁴⁸ NA, f. Alexej Čepička, sv. 1, a. j. 8. Zápis ze schůze užšího předsednictva klubu poslanců KSČ a KSS 1. 3. 1948, list 20.

¹⁴⁹ Tamtéž, list 20-21.

¹⁵⁰ §54 zákona 121/1920 Sb. Ústavního zákona Československé republiky. PSP ČR [online]. [Cit. 2024-4-2].

Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html. Stálý výbor v době rozpuštění parlamentu či mezi jeho schůzemi činí neodkladná opatření a koná dozor nad výkonnou mocí.

¹⁵¹ Rozumí se §24, odst. 1 zákona č. 140/1947 Sb. o jednacím řádu Ústavodárného národního shromáždění.

počet členů, navrhl pouze novou volbu.¹⁵² U výborů předepsaných zákonem, kde však nebyl stanoven počet členů, redukoval počet jejich členů na 12 (u výboru rozpočtového pak na 24).¹⁵³ V ÚNS také fungovalo 15 výborů zřízených samotným parlamentem. Jejich počet podle AV brzdil činnost ÚNS, a proto navrhl výbory sloučit a vytvořit 8 výborů, všechny o 16 členech.¹⁵⁴ Celkově pak byl počet výborů snížen z 25 na 17.

Redukce počtu výborů i jejich členů měla ještě jeden důvod. Z členství ve výborech byli vyloučeni poslanci nepřijetí do obrozené NF. V době návrhu rekonstrukce výborů disponovala vláda v parlamentu asi 212 poslanci. Po vyloučení nepohodlných poslanců by tedy museli tito poslanci zastat nadměrné množství pozic ve výborech, navíc vzhledem k množství práce se očekávalo, že některé výbory budou zasedat současně.¹⁵⁵ Zredukovat počet těchto pozic bylo pro AV daleko schůdnější než do nich připustit poslance vyloučené z NF.

Vyloučením se zároveň změnil klíč, podle kterého se místa ve výborech rozdělovala, a poměr jednotlivých politických stran. V 16členném výboru (což byly po rekonstrukci všechny výbory zřízené usnesením sněmovny) měla být KSČ zastoupena 7 členy, ČSSD 3 členy, po 2 členech by měly KSS a ČSL, na ČSS a SSO by pak připadl na každou pouhý 1 člen.¹⁵⁶ Není snad ani nutné poznamenávat, že výsledek stran v posledních volbách již na poměr jejich zastoupení ve výborech neměl vliv. Poměr se odvíjel od výše popsaného procesu přijímání do obrozené NF, který byl plně v moci akčních výborů.

Bývalá národněsocialistická strana byla změnou ve výborech poškozena nejvíce. Ačkoli původně byla v ÚNS druhou nejsilnější stranou, v době rekonstrukce výborů disponovala pouze 21 „prověřenými“ poslanci, a tudíž ve výborech měla minimální zastoupení. Její zástupce Štěpán Kobylka na jednání AV nebyl spokojen s tím, aby českoslovenští socialisté měli předsedu pouze v jednom výboru. Podle návrhu jim totiž připadlo předsednictví pouze v průmyslovém a živnostensko-obchodním výboru.¹⁵⁷ Podobně Strana slovenskej obrody, nástupkyně Demokratické strany, která měla po volbách 43 poslanců, obsadila předsednický post pouze v inkompatibilním

---

¹⁵² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 9. 3. 1948, s. 4-5. Šlo o stálý (24 členů, 24 náhradníků), ústavní (36), inkompatibilní výbor (20, 40), výbor pro kontrolu provádění dvouletého plánu (36) a parlamentní kontrolní a úspornou komisi (16, 16).

¹⁵³ Tamtéž. Kromě rozpočtového výboru šlo o iniciativní, verifikační a imunitní výbor.

¹⁵⁴ Tamtéž. Sloučením vznikly tyto výbory: branný a bezpečnostní; dopravně-technický; kulturní a informační; právní; průmyslový a živnostensko-obchodní; sociálně-zdravotnický; zahraniční; zemědělský-zásobovací a osidlovací.

¹⁵⁵ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 9. 3. 1948, s. 5.

¹⁵⁶ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 9. 3. 1948, s. 5.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 6. Byť název může být matoucí, jedná se pouze o jeden výbor.

výboru.¹⁵⁸ V předchozím uspořádání předsedali národní socialisté 4 výborům, slovenští demokraté pak 3 z celkového počtu 25 výborů.¹⁵⁹

Celkově bylo po vyloučení opozice potřeba obsadit 320 míst ve výborech, z toho 139 připadlo KSCĚ, 56 ČSSD, 38 KSS, 37 ČSL, 26 ČSS a 24 SSO.¹⁶⁰ AV PNF se jednomyslně usnesl na následujícím rozdělení předsednických míst: KSCĚ měla předsedat 7 výborům (brannému a bezpečnostnímu; zemědělskému-zásobovacímu a osidlovacímu; zahraničnímu; právnímu; verifikačnímu; stálému a parlamentní kontrolní a úsporné komisi), KSS 3 výborům (sociálně-zdravotnickému; imunitnímu a rozpočtovému), ČSSD 3 výborům (ústavnímu; pro kontrolu provádění dvouletého plánu a kulturně-informačnímu), ČSL 2 výborům (dopravně-technickému a iniciativnímu), ČSS a SSO každá 1 výboru (viz výše).¹⁶¹

Návrh na rekonstrukci výborů předložili členové AV jako navrhovatelé na 96. schůzi ÚNS 11. března 1948. Podle plánu AV měl být podepsán všemi poslanci NF.¹⁶² Zda opravdu byl, není ze stenoprotokolu patrné. Nejprve členové AV navrhli provést novou volbu stálého výboru podle §54 Ústavy.¹⁶³ Stálý výbor se volí na jeden rok, takže jeho funkční období již uplynulo. AV rovnou navrhl kandidáty na pozice členů i náhradníků a plénum je aklamací schválilo.¹⁶⁴ Dále podle §24 jednacího řádu členové AV navrhli, aby místo dosavadních výboru zřízených usnesením sněmovny byly zřízeny výbory jiné, a zároveň, aby byl u některých výborů zřízených zákonem upraven počet jejich členů. Do všech výborů pak mají být zvoleni noví členové.

§24 však předepisuje volbu do zákonem zřízených výborů jen na prvním zasedání sněmovny.¹⁶⁵ Zřízení nového výboru z usnesení sněmovny je pak možné na návrh vlády anebo 21 poslanců.¹⁶⁶ Druhý případ by byl podle jednacího řádu přípustný, kdyby navrhovatelé z řad AV PNF opravdu

---

¹⁵⁸ Tamtéž. Srov. Výbory ÚNS od 11. března 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory2.htm>.

¹⁵⁹ Výbory ÚNS do 11. března 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory1.htm>.

¹⁶⁰ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 11. 3. 1948, s. 1.

¹⁶¹ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 9. 3. 1948, s. 5.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Šlo o individuální návrh skupiny poslanců-členů AV. Instituci AV jednací řád neznal, a proto nemohl přenést jako celek návrh na plénum.

¹⁶⁴ Stenoprotokol z 96. schůze ÚNS konané dne 11. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/096schuz/s096001.htm>.

¹⁶⁵ §24, odst. 1 zákona č. 140/1947 Sb. o jednacím řádu Ústavodárného národního shromáždění. *Zákony pro lidi* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-140>.

¹⁶⁶ Tamtéž. §24, odst. 2.

disponovali podpisy všech poslanců NF, jak plánovali. Nová volba do zákonem zřízených výborů ke konci funkčního období ÚNS se však jeví jako porušení jednacího řádu.

Nikdo z poslanců ale proti tomuto kroku nic nenamítal. Volba do všech výborů byla opět provedena aklamací a postupně byli ve všech případech schváleni kandidáti navržení AV.¹⁶⁷

5.4.3. Zákonodárny proces

Akcí výbor podstatným způsobem zasáhl i do samotného procesu, jakým parlament přijímal zákony. Sotva došlo ke schválení vládního prohlášení, měl se parlament pustit do legislativní práce, která doposud stála. AV však nemohl dopustit, aby se na plénu objevily návrhy zákonů, dotazy či interpelace, které by nebyly v souladu s vládní politikou. Proto do budoucna „předjednával“ všechny návrhy zákonů, které do parlamentu přicházely.¹⁶⁸ Až po schválení AV byly jednotlivé tisky přiřazeny parlamentním výborům či na jednání pléna.

Na schůzi 11. března probírá AV konkrétní tisky zákonů, které mají být týž den předloženy sněmovně. Situaci má o to složitější, že z důvodu nečinnosti parlamentu během únorové krize, jsou na stole ještě návrhy učiněné předchozí vládou. AV proto rozlišuje návrhy na ty, které jsou v pořádku, a které bude třeba prostřednictvím pozměňovacích návrhů upravit.¹⁶⁹ Např. zákon o Národní bance, při jehož projednávání ve vládě bylo „bojovým hlasováním proti hlasům KSČ a SD“¹⁷⁰ schváleno, že členy bankovní rady bude jmenovat prezident. AV však schválil pro KSČ přijatelnější variantu, aby je jmenovala vláda. Odůvodňuje to tím, že odpůrci komunistů chtěli navodit zdání, že KSČ a ČSSD stojí proti prezidentovi.

AV PNF však neměl žádnou oficiální pravomoc návrhy zákonů pozměňovat. Do jednacího řádu zasahovat nechtěl, a proto ho opět vhodně obešel. Ve výše zmíněném případě zákona o Národní bance vznesli poslanci Václav David, Chytil, Žiak, Lindauer, Vandrovec a Valo (až na Vandrovce členové AV PNF) pozměňovací návrh, který byl následně schválen.¹⁷¹

Obdobně bylo potřeba vyřešit iniciativní návrhy, dotazy a naléhavé interpelace. Iniciativní návrhy, které předkládali ÚNS sami poslanci, zůstaly též v parlamentu z doby před únorem. Jednalo se třeba o návrh poslance Fuska na vydání zákona o zániku živnostenských oprávnění

---

¹⁶⁷ Stenoprotokol z 96. schůze ÚNS konané dne 11. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/096schuz/s096001.htm>.

¹⁶⁸ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 11. 3. 1948, s. 3.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 4.

¹⁷¹ Stenoprotokol z 96. schůze ÚNS konané dne 11. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/096schuz/s096007.htm>.

neprovozováním živnosti nebo poslance Sajala na vydání zákona o převodu některého konfiskovaného jmění na hospodářské svazy.¹⁷² Z naléhavých interpelací šlo např. o interpelaci poslankyně Žáčkové-Batkové, Šmejcové a poslance Děda ministrům průmyslu a vnitřního obchodu ve věci zvýšení výroby a zlepšení jakosti jehel pro ruční a strojové šití, anebo interpelaci poslankyně Žáčkové-Batkové a Zemínové vládě v otázce zvýšení přídělů topiva rodinám, ve kterých žijí děti a staří lidé.¹⁷³

Ačkoli tyto návrhy nevypadají nijak závadně, AV tvrdil, že neodpovídají duchu obrozené NF, a zároveň je podali poslanci již rozpuštěných klubů. Chtěl proto najít legislativní cestu, jak by předsednictvo ÚNS mohlo tyto návrhy zamítnout, a plénum je vůbec neprojednávalo. Řešení našli ve formálních náležitostech. Když poslanci NF odvolají své podpisy, návrhy pozbudou formální náležitosti a předsednictvo je bude muset odvolat podle §19 jednacího řádu.¹⁷⁴

Podobně je tomu s dotazy. Předsednictvo požádalo poslance, aby své ústní dotazy odvolali. Podle předsedkyně Hodinové-Spurné takových dotazů bylo 72 a kromě tří byly všechny provokativního rázu, takže nemohly být v plénu projednávány.¹⁷⁵ V případě dotazů písemných navrhuje tajemník Rattinger, aby na ně příslušná ministerstva odpovídala ve smyslu dotazů samých: „Je-li [dotaz] věcný, [odpověď] věcná, je-li neslušný, necht' je dána odpověď také sice věcná, ale odpovídající obsahu dotaz[u].“¹⁷⁶ Podobný postup navrhuje i u naléhavých interpelací.

Aby se předešlo takovému stavu, mají do budoucna všechny iniciativní návrhy, naléhavé interpelace i dotazy podléhat schválení AV PNF.¹⁷⁷ Není snad ani nutné připomínat, že toto ustanovení jde proti smyslu demokratického parlamentu. Poslanec Bartuška na jednání prohlašuje, že AV přebírá v parlamentu politickou odpovědnost. Samozřejmě tvrdí, že činnosti poslanců nebude klást žádné meze, ale bude ji střežit tak, aby plnila zájmy obrozené NF.¹⁷⁸

Dotazy poslanců na vládu měly být do budoucna prověřovány AV. Měly se nést v duchu podpory vlády a jejího budovatelského programu, přičemž poslanci je nejprve posílali svým klubům, o sporných dotazech pak rozhodoval AV.¹⁷⁹ Zároveň měly dotazy představovat pro vládu možnost, jak vysvětlit veřejnosti význam daného zákona. AV několikrát navrhuje inspirovat se

---

¹⁷² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 17. 3. 1948, s. 6.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 7.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 8.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 11.

¹⁷⁹ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 6. 4. 1948, s. 7.

Anglií, kde si vláda dotaz od parlamentu „objedná“, když chce v důležitých věcech sdělit své stanovisko.¹⁸⁰

Projednávání osnov zákonů představovalo nadále podstatnou náplň činnosti AV PNF. Jak zmiňuji již výše, opět kladl důraz na jistou obřadnost plenárních schůzí. Plénum parlamentu mělo návrh nejen schválit, ale také vysvětlit jeho význam a oslavit vládu za jeho tvorbu. Proto u některých důležitých návrhů AV navrhoval i jednotlivé projevy, které mají zaznít v rozpravě. Např. u školského zákona navrhuje, aby promluvil nějaký mladý poslanec, žena poslankyně či středoškolský učitel. A protože jednací řád neumožňoval jiný způsob oslavy, měl po schválení zákona přijít pěvecký sbor, zazpívat píseň Slovan všude bratry má a následně děti různého věku v krojích předat poslancům květiny.¹⁸¹

5.4.4. Imunitní případy

V prvních dnech fungování AV PNF a prověřování jednotlivých poslanců je akční výbor poměrně opatrný v otázce odebírání poslaneckého mandátu, či přímého vyloučení poslanců. Dokonce všechny případy vyloučení z NF připravuje v úzké spolupráci s politickou komisí ÚAV či regionálními akčními výbory. Byť jím vyvíjený tlak vedl některé poslance k rezignaci, nikdy je nevylučoval přímo.

Stejně tak byl obezřetný v otázce poslanecké imunity, na kterou kladl důraz i Klement Gottwald.¹⁸² Postupem času však i do imunity zasahuje. Staví se do role orgánu, který dává doporučení imunitnímu výboru. Zabývá se pouze případy politického rázu a na základě svého jednání dává imunitnímu výboru doporučení, zda daného poslance vydat k trestnímu stíhání.¹⁸³

Na své schůzi 6. dubna například doporučil vydat k trestnímu stíhání poslance Joska za napadení člena SNB a Zvěřinu pro nenávislivé štvání proti SSSR. Naopak poslance Mráze a Bartoše v osobní věci a Hynka za nepravdivé výroky o KSČ doporučil nevydat. Tento návrh AV pak potvrdil imunitní výbor i plénum ÚNS.¹⁸⁴

Dohled nad procesem vydávání poslanců k trestnímu stíhání v určitých případech, tedy zásah do poslanecké imunity, nepůsobí v kontextu další činnosti AV PNF již tak překvapivě. Uvádím jej

---

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ APS, f. Spisy Kanceláře, inv. č 66/a, k. 6, Zápis z jednání AV PNF 20. 4. 1948, s. 4.

¹⁸² Viz poznámku 84.

¹⁸³ APS, f. Spisy Kanceláře, inv. č 66/a, k. 6, Zápis z jednání AV PNF 1. 4. 1948, s. 5.

¹⁸⁴ Stenoprotokol ze 105. schůze ÚNS konané 16. dubna 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-8]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/105schuz/obsah.htm>.

však jako další oblast činnosti parlamentu, do které AV přímo zasahoval, a řídil tak ÚNS podle svých rozhodnutí.

5.5. Manifestační schválení nové ústavy jako završení činnosti ÚNS

Pracím na nové ústavě věnoval AV PNF značnou pozornost, protože znamenaly splnění hlavního úkolu ÚNS. Jak jsme popsali již výše, kompetence tvorby ústavy připadla po roztržce s vládou již v roce 1946 do rukou parlamentu. Na starosti ji měla subkomise ústavního výboru, jehož předsedou byl Oldřich John a generálním zpravodajem k ústavě pak Vladimír Procházka.

Práce na ústavě probíhaly samozřejmě ještě před únorovým převratem. Ten pak přinesl změny nejen ve znění ústavy, ale i v procesu jejího schvalování, kdy po projednání ústavním výborem měla být nejprve předložena ke schválení Ústřednímu akčnímu výboru. Po jeho stanovisku byl následně návrh poskytnut prezidentovi, poslancům, ale také široké veřejnosti, která k němu měla předkládat své připomínky. Zároveň připomínky měla zasílat jednotlivá ministerstva, návrh byl k vyjádření též zaslán filologům. Konečný návrh měl být 25. dubna opět předložen ústavnímu výboru a 9. května o něm mělo hlasovat plénum ÚNS. Toto datum bylo zvoleno záměrně, protože připadalo na výročí osvobození od nacistické okupace.¹⁸⁵

Práce se sice oproti časovému rozvrhu mírně opozdily, avšak nakonec byl návrh ústavy předložen ÚNS k rozpravě 7. a 8. května a 9. května se o něm hlasovalo. Hlasování mělo manifestační charakter, a je proto pochopitelné, že AV opět věnoval velkou pozornost jeho organizaci. Slavnostní charakter podpořil i fakt, že se konalo ve Vladislavském sále na Pražském hradě.¹⁸⁶ AV zvolil subkomisi skládající se z předsedkyně Hodinové-Spurné a poslanců Johna a Jury, která měla na starosti organizace plenární schůze.¹⁸⁷

V rozpravě měl nejprve promluvit generální zpravodaj Procházka, poté následovat povšechná a podrobná rozprava a následně manifestační schválení ve Vladislavském sále. AV opět probral všechny řečníky, kteří byli za obrozenou NF do rozpravy vysláni, včetně témat, o kterých budou hovořit. Naplánoval také schůzku těchto řečníků, aby se domluvili, co chtějí do rozpravy přinést.¹⁸⁸ Pozornost věnovali i zasedacímu pořádku při slavnostní schůzi. Na tribuně byla vyhrazena místa pro členy vlády, v předních řadách pak měli sedět vedoucí zástupci obrozené NF, vyloučení poslanci pak po stranách. Protože 40 poslanců emigrovalo, bylo ve vazbě či nezvěstných, bylo pro poslance vyhrazeno pouze 260 míst. Zároveň se schůze účastnilo 500 hostů např. z ÚRO, svazu

---

¹⁸⁵ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 8. 4. 1948, s. 6-7.

¹⁸⁶ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 27. 4. 1948, s. 9.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 10.

¹⁸⁸ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 4. 5. 1948, s. 2-3.

zemědělců, úřadů a soudů, městských národních výborů apod.¹⁸⁹ AV počítal i s účastí prezidenta Beneše. Ten nejen že se schůze nezúčastnil, ale nakonec ústavu odmítl podepsat a necelý měsíc po jejím schválení abdikoval.

Obrozená NF čítala tehdy 220 poslanců. Poslanecké kluby měly zajistit, aby se jejich poslanci plně zúčastnili hlasování. Poslanci vyloučení z NF pak měli být upozorněni, že by nehlasování o ústavě znamenalo projev nepřátelství vůči republice.¹⁹⁰

Slavnostní plenární schůze se zúčastnilo 246 poslanců. Projevy pronesli předseda ústavního výboru John, zpravodaj Procházka a předseda vlády Gottwald.¹⁹¹ Následně se všichni přítomní vyslovili pro schválení ústavy.

---

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Stenoprotokol ze 114. schůze ÚNS konané 9. 5. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-14]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/114schuz/s114002.htm>. Gottwaldův projev je na webových stránkách parlamentního archivu dokonce dostupný ve formě zvukového záznamu: <https://www.psp.cz/eknih/zvuk/gottwa48.mp3>.

6. Volby v květnu 1948

16. dubna 1948 přijalo ÚNS volební řád pro volby do nového Národního shromáždění, samozřejmě posvěcený AV PNF. Podstatnou změnu oproti všem předchozím volbám představovalo zavedení principu jednotné kandidátky Národní fronty. Byť sami komunisté původně počítali s vlastní samostatnou kandidátkou, a dokonce nechtěli omezovat ostatní strany v postavení vlastních kandidátek, na zasedání 4. dubna se ÚV KSČ usnesl na zavedení jednotné kandidátní listiny.¹⁹²

Formálně pak návrh podala ÚRO (vedená komunistou Antonínem Zápotockým) Ústřednímu akčnímu výboru NF. Možnost postavit jednotnou kandidátku pak byla vtělena do volebního řádu, který ÚNS schválilo a následně podepsal prezident. Ten s jednotnou kandidátkou nesouhlasil, takže na jeho přání byla do zákona přidána možnost postavit nezávislé opoziční kandidátky.¹⁹³

Ačkoli AV PNF dost zasáhl do personálních otázek ÚNS a jeho souhlasu podléhal i volební řád, sestavování kandidátek se obešlo bez jeho výraznějšího zásahu. Mělo na něj vliv vedení KSČ a volební komise ÚAV, kterou vedl komunista Josef Frank.¹⁹⁴ Na společné kandidátce měli většinu komunisté, kteří měli získat 70 % mandátů. Snažili se, aby kandidovali stávající poslanci, kteří již byli prověřeni a osvědčili se.¹⁹⁵

Jediný způsob, jak s navrženou kandidátní listinou vyjádřit nesouhlas, představovaly pro voliče tzv. bílé lístky. Komunisté však dbali na manifestační charakter voleb a záleželo jim na tom, aby odevzdaných bílých lístků bylo co nejméně. Proto se snažili na kandidátce dostatečně zastoupit i ty skupiny obyvatelstva, které byly vůči KSČ tradičně nepřátelské, a vytvořit iluzi, že své zastoupení najdou v kandidátech nekomunistických stran.¹⁹⁶

AV PNF na svém posledním jednání před volbami srovnává počet poslanců ÚNS s těmi, kteří kandidovali v květnových volbách. Z 93 poslanců KSČ znovu kandidovalo 73, z 23 poslanců KSS znovu kandidovalo 22. U ČSSD kandidovalo 15 poslanců z původních 29, 6 bylo vyloučeno z NF, 4 emigrovali, 2 rezignovali a byli za ně povoláni náhradníci. Z 24 poslanců ČSL znovu kandidovalo 11, 11 bylo mimo NF, 8 emigrovalo a 2 byli ve vazbě. Z 33 poslanců ČSS kandidovalo 14 (z toho 4 náhradníci), 10 bylo vyloučeno z NF, 9 emigrovalo a 3 byli ve vazbě. 7 poslanců z původních 17

---

¹⁹² BUREŠ. *Ovládnutí parlamentu v komunistickém Československu*. In. BUREŠ, CVRČEK, FIALKA, RÁDKOVÁ. *Spoutaný parlament*, s. 28.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ CVRČEK, Lukáš. *Proces nominace kandidátů na poslance v rámci organizačních příprav parlamentních voleb v letech 1948, 1954 a 1976*. In. BUREŠ, CVRČEK, FIALKA, RÁDKOVÁ. *Spoutaný parlament*, s. 75-76.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 77.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 78.

kandidovalo za SSO, 8 bylo mimo NF, 9 emigrovalo a 5 bylo ve vazbě. Pak zbývalo ještě 5 poslanců mimo klub (zejména za Stranu slobody). 3 z nich patřili do NF, 2 emigrovali.¹⁹⁷

Celkově na kandidátce bylo 160 zástupců KSC, 54 KSS. ČSSD, ČSL a ČSS si rozdělily každá po 23 mandátech. SSO zastupovalo 12 kandidátů a SS 5 kandidátů.¹⁹⁸ 10,8 % voličů pak odevzdalo bílý lístek. (Byť toto číslo je zcela jistě zavádějící, protože vychází z materiálů komunistické strany a zároveň víme, že v mnoha volebních komisích se počet odevzdaných bílých lístků uměle snižoval.)¹⁹⁹

10. června 1948 se tak ke svému prvnímu jednání schází Národní shromáždění, jehož personální složení plně odpovídá požadavkům KSC. Činnost parlamentu je v té době omezena již jen na formalizované přijímání zákonů navrhovaných vládou, tak jak tento proces zavedl v ÚNS akční výbor.

---

¹⁹⁷ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 12. 5. 1948, s. 5-6.

¹⁹⁸ CVRČEK. *Proces nominace kandidátů na poslance*. In. BUREŠ, CVRČEK, FIALKA, RÁDKOVÁ. *Spoutaný parlament*, s. 78.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 80.

7. Epilog: Jak AV PNF (málem) zanikl

Byť se práce vztahuje pouze k působení AV PNF v Ústavodárném národním shromáždění a nikoli jeho další činnosti po volbách, v této poslední kapitole chci krátce naznačit, jak AV fungoval dál. Po volbách vzniklo Národní shromáždění plně pod kontrolou komunistické strany. Akční výbor tak svůj úkol splnil. S koncem revoluční doby se proto mohlo zdát, že jeho činnost skončila a již není potřeba.

Na zasedání předsednictva ÚV KSČ 4. června 1948 se proto diskutovalo, jestli má smysl, aby AV PNF nadále fungoval. Ukázalo se, že značná moc, kterou na půdě parlamentu získal, se některým komunistickým poslancům nelíbí. AV byl podle nich revoluční orgán a po úspěšném završení revoluce se měla završit i jeho činnost. Pro jeho zrušení se vyslovili Jaromír Dolanský, Marie Švermová či Václav Kopecký. Vadilo jim, že AV komanduje předsednictvo a rozhoduje věci, které by si měli poslanci dohodnout sami. Marie Švermová nabídla srovnání, že v národních výborech jako lokálních samosprávných orgánech také neexistují akční výbory.²⁰⁰

Proti tomu Klement Gottwald a Alexej Čepička argumentovali, že AV je v parlamentu stále potřeba, protože je politickým orgánem zastupujícím Národní frontu. Má rozhodovat o politických otázkách, kdežto předsednictvu přísluší administrativní moc. Takto jejich poměr shrnul Gottwald: „Předsednictvo je oficiální orgán a má dosud funkci vykládat zákony. AV NF je politický orgán, který má po politické stránce kontrolovat práci předsednictva, určit jeho práci. [...] AV nemá administrativní funkci, ale prosazuje svoje rozhodnutí pomocí ústavních prostředků.“ Jeho existence byla podle Gottwalda klíčová, protože držel ostatní politické strany pod tlakem. Nakonec bylo rozhodnuto, aby činnost AV PNF nadále pokračovala, ale aby byl sankcionován a jeho pravomoci změněny.²⁰¹

Tato diskuze dokládá, že AV měl v parlamentu opravdu velkou moc, která mohla u samotných komunistických poslanců vyvolat obavy. Návrhy na utváření dohody mezi politickými stranami dokonce evokují funkci dřívějších parlamentů, nikoli však NS zvoleného na základě jednotné kandidátky NF a řízeného akčním výborem.

AV v parlamentu nadále fungoval, avšak došlo k okleštění jeho pravomocí i důležitosti. Scházel se již nepravidelně, klidně i s několikaměsíčními přestávkami. Zabýval se nadále návrhy zákonů a přípravou plenárních schůzí, podstatnou náplň jeho činnosti pak tvořila politická školení pro poslance. K poslední schůzi se podle materiálů parlamentního archivu sešel 22. listopadu 1951.²⁰²

---

²⁰⁰ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*, s. 53.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² APS, f. Spisy Kanceláře, k. 7, inv. č. 66/b, Zápisy z jednání AV PNF.

Je možné, že v nějaké podobě fungoval i nadále, protože ve stejném archivu je uložena i korespondence adresovaná AV, která se datuje až k roku 1953.²⁰³ Jisté však je, že postupně ztratil na významu a svou činnost zakončil jako již zcela marginální orgán...

---

²⁰³ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 8, inv. č. 70.

8. Závěr

V úvodu práce jsme formulovali tezi, že AV PNF se zásadním způsobem podílel na paralyzaci ÚNS. Tento předpoklad práce potvrzuje v několika aspektech, kdy popisuje jednotlivé kroky AV vedoucí nejen k omezení parlamentní činnosti, ale také jejímu podřízení kontrole AV (či potažmo KSČ).

KSČ měla od dob vzniku ÚNS v roce 1946 k parlamentu složitý vztah. Jak jsme popsali výše, nekomunistické strany často v parlamentu prezentovaly kritiku zákonů, jejichž schválení nemohly zamezit ve vládě, kde komunisté měli většinu a zastávali nejdůležitější posty. Příkladem těchto sporů byly zemědělské zákony navržené ministrem Ďurišem, u jejichž schválení se projevil i komunistický přístup k parlamentu, na který často vytvářeli tlak zdola prostřednictvím petic či deputací z lidu. Parlamentní činnost byla podle nich pomalá, nelíbily se jim snahy parlamentu či jeho výborů o projevování autonomie a o kritiku vlády, což komplikovalo a zdržovalo přijímání navrhovaných zákonů.

Roli parlamentu proto neopomenuli ani ve své taktice v únorové krizi a snažili se ji umenšit. Nejprve zamezili schůzi parlamentu 24. února a následně začali hledat nekomunistické poslance ochotné hlasovat pro Gottwaldem navrženou zrekonstruovanou vládu.

Uprostřed této činnosti pak vzniká Akční výbor parlamentní Národní fronty, jehož prvním úkolem je právě sestavit seznam poslanců podporujících Gottwaldův návrh na rekonstrukci vlády. Tento seznam Gottwald pravděpodobně použil i k přesvědčení prezidenta Beneše, aby přijal demisi ministrů tří nekomunistických stran. Jeho sestavení je proto zásadním počinem AV PNF při komunistickém převzetí monopolní moci.

Po schválení programového prohlášení Gottwaldovy vlády se zcela mění i činnost ÚNS a AV má na ni značný vliv. Nejprve „očisťuje“ parlament skrze rozesílání pozvánek do obrozené NF, kam přijme jen prověřené poslance ochotné podporovat novou vládu. Nutno však poznamenat, že na rozdíl od akčních výborů v továrnách či veřejných organizacích, je poměrně opatrný. V případě vylučování poslanců z NF se vždy opírá o svědectví z krajských AV jednotlivých poslanců či o rozhodnutí politické komise ÚAV NF. Na rozdíl od AV na nižších úrovních, sám přímo neodebírá poslancům mandát, avšak to neumenšuje jeho roli v tomto procesu, protože atmosféra, kterou na půdě parlamentu svou činností vytvořil, vedla k tomu, že někteří poslanci na svůj mandát dobrovolně rezignovali či ze strachu podporovali Gottwaldovu vládu, byť byli z NF vyloučení.

Rozdíl oproti jiným akčním výborům představuje i fakt, že parlamentní AV se neomezuje na personální čistku. Nadále přebírá „politickou odpovědnost“ za činnost ÚNS, tedy získává nad ním kontrolu a omezuje jeho funkci na pouhý loutkový orgán vlády. ÚNS má pouze schvalovat vládou

předložené návrhy zákonů a nečinit jí žádné problémy. Nad touto jeho spíše ceremoniální rolí drží AV PNF bedlivý dohled.

Na svých jednáních schvaluje všechny návrhy zákonů před jejich projednáním v parlamentních výborech či v plénu. Zejména v počátku činnosti AV, kdy některé z navržených zákonů neodpovídaly požadavkům komunistů, prováděl AV jejich revizi podle zájmu KSČ. Stejný postup aplikuje v případě iniciativních návrhů či interpelací, které podléhají jeho schválení, a prakticky je tak znemožněna jakákoli šance na kritiku vlády na půdě ÚNS.

Důležitým krokem k omezení parlamentní činnosti byla také rekonstrukce výborů, která proběhla v režii AV v březnu 1948. Znamenala vyloučení poslanců mimo NF a komunistickou většinu ve výborech. Samotný fakt, že rekonstrukci připravil AV a parlament pouze schválil, ukazuje na podřízení parlamentu AV.

To ilustruje i postavení předsednictva ÚNS, které bylo demokraticky zvoleným orgánem, jenž měl parlament řídit. Avšak po svém vzniku převzal kontrolu nad parlamentem AV PNF a předsednictvo pouze provádělo jeho rozhodnutí. AV dokonce navrhoval i personální obsazení předsednictva.

Zároveň AV převzal pod svou kontrolu imunitní případy politického rázu, kdy dával imunitnímu výboru doporučení týkající se vydání poslanců. AV též velmi pečlivě plánoval rozpravy k důležitým zákonům, schvaloval jednotlivé projevy a měnil plenární jednání v ceremoniální manifestaci podpory vládním návrhům spojenou s vysvětlením jejich významu veřejnosti.

Význam AV a jeho činnosti v ÚNS dokládá i to, že po volbách v květnu 1948 dokonce samotní komunističtí poslanci navrhují jeho zrušení. Vadilo jim, že AV nahrazuje předsednictvo a rozhoduje o otázkách, o kterých by měli rozhodovat samotní poslanci. Je proto zřetelné, že moc AV byla značná a jeho svévole se obávali i někteří komunisté. Roli v tom sehrává i revoluční aspekt vzniku AV, kdy právě revoluční nutností se daly obhájit jeho značné pravomoci. Tato nutnost však po volbách končí, a proto jsou pochopitelné hlasy volající po zrušení AV. Byť zrušen nebyl, jeho činnost v následujících letech je nevýznamná a spíše marginální.

Závěrem tedy můžeme konstatovat, že AV PNF výše zmíněnými kroky v parlamentu převzal moc a zcela jej podřídil své vůli. Činil tak velmi promyšleně, soustředil se na důležité aspekty zákonodárné činnosti a přesouval je pod svou kontrolu. Jeho kroky přímo vedou k proměně parlamentu v ceremoniální orgán bez reálných pravomocí, který pouze obřadně schvaluje vládou navržené zákony bez jakéhokoli kritického zhodnocení. Jeho rolí je zároveň vysvětlit veřejnosti důležitost přijímaných zákonů.

Jakákoli autonomie parlamentu tedy byla činností AV zcela omezena. Jeho funkce jako orgánu systému brzd a protivah, svobodného a nezávislého aktéra v demokratické společnosti zaniká. Stává se z něj pouze loutkový orgán v rukách komunistů.

Po 25. únoru 1948 existovala ještě alespoň teoretická možnost, jak mohl parlament do dění zasáhnout a komunistické převzetí moci zkomplikovat. Avšak Akční výbor parlamentní národní fronty se svou činností zasadil o omezení významu zákonodárního sboru a postupně nad ním zcela převzal kontrolu. Na základě výše popsaných kroků AV se lze domnívat, že jeho role byla pro paralyzaci ÚNS zcela zásadní.

Příloha

Seznam poslanců, kterým nebyla zaslána výzva s prohlášením NF²⁰⁴

Za Československou stranu lidovou (celkem 13 poslanců)

Benda, Štěpán	Hála, František	Procházka, Adolf
Broj, Stanislav	Chudoba, Bohdan	Rozehnal, Alois
Brukner, Jan	Klimek, Adolf	Šrámek, Jan
Ducháček, Ivo	Kopecný, Jan	
Janáček, Alois	Nermut, Jindřich	

Za Československou stranu národně socialistickou (celkem 30 poslanců)

Bartoš, Antonín	Klátíl, František	Ševčík, Josef
Čížek, Alois	Kleinerová, Antonie	Šulík, Andělín
Dečí, Bohuslav	Krajina, Vladimír	Tichota, Vladimír
Drtina, Prokop	Lesák, Josef	Torn, Čeněk
Firt, Julius	Loubal, Gustav	Uhlíř, František
Hora, Ota	Novák, Stanislav	Uhlířová, Jarmila
Horáková, Milada	Novotný, Ludvík	Ulrich, Josef
Hřebík, Antonín	Ripka, Hubert	Zenkl, Petr
Ješ, Štěpán	Stránský, Jan	Zemínová, Františka
Kameníček, Ladislav	Stránský, Jaroslav	Žáčková-Batková, Jaromíra

Za Demokratickou stranu Slovenska (celkem 21 poslanců)

Belluš, Samuel	Hodža, Fedor	Josko, Matěj
Böhm, Emanuel	Hušek, Karel	Pietor, Ivan
Bugar, Miloš	Kempný, Ján	Staško, Jozef
Cvinček, František ²⁰⁵	Kočvara, Štefan	Styk, Jozef
Filo, Kornel	Kvetko, Martin	Ursíny, Ján
Franek, Mikuláš	Lettrich, Josef	Viboch, Pavel
Frašťacký, Rudolf	Lichner, Ján	Zibrín, Michal

Za Československou sociální demokracii (celkem 6 poslanců)

Bernard, Vilém	Hatina, František	Sedlák, Miroslav
Görner, Vladimír	Kubát, Josef	Vilím, Blažej
	Majer, Václav	

²⁰⁴ APS, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a, Zápis z jednání AV PNF 28. 2. 1948.

²⁰⁵ Pozvánka mu nebyla zaslána omylem, nakonec byl do obrozené NF pozván.

Seznam použitých zkratk

- APS – Archiv Poslanecké sněmovny
AV PNF – Akční výbor parlamentní Národní fronty
ČSL – Československá strana lidová
ČSNS – Československá strana národně socialistická²⁰⁶
ČSS – Československá strana socialistická (přejmenovaná ČSNS po únoru 1948)
ČSSD – Československá sociální demokracie
DS – Demokratická strana (Slovenska)
KSC – Komunistická strana Československa
KSS – Komunistická strana Slovenska
NA – Národní archiv
NF – Národní fronta
NS – Národní shromáždění
PSP ČR – Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
SD – Sociální demokracie, viz ČSSD
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SOA – Státní oblastní archiv
SP – Strana práce
SS – Strana slobody
SSO – Strana slovenskej obrody (přejmenovaná DS po únoru 1948)
StB – Státní bezpečnost
ÚAV – Ústřední akční výbor
ÚNS – Ústavodárné národní shromáždění
ÚRO – Ústřední rada odborů
ÚV KSC – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

---

²⁰⁶ Podle platných pravidel českého pravopisu se složená podřadná přídavná jména zapisují dohromady – tedy *národněsocialistický* či *sociálnědemokratický*. Práce sleduje tento úzus. Výše uvedený oficiální název strany se však řídí dobovými jazykovými normami.

Seznam použitých zdrojů

Archivní prameny

Archiv Poslanecké sněmovny, f. Spisy Kanceláře, k. 6, inv. č. 66/a. Zápisy ze schůzí AV PNF.

Archiv Poslanecké sněmovny, f. Spisy Kanceláře, k. 7, inv. č. 66/b. Zápisy ze schůzí AV PNF.

Archiv Poslanecké sněmovny, f. Spisy Kanceláře, k. 8, inv. č. 67-70. Další materiály k činnosti AV PNF.

Archiv poslanecké sněmovny, f. Ústavodárné národní shromáždění, Zápis z jednání předsednictva ÚNS 23. 2. 1948. Dostupné online z:

<https://digibadelna.psp.cz/vademecum/permalink?xid=8f139e2a68ea48b0bb6fd8858c5d966a&scan=1#scan1>. [Cit. 2024-4-9].

Archiv Poslanecké sněmovny, f. Ústavodárné národní shromáždění, Zápis z jednání předsednictva ÚNS 9. 3. 1948, s. 2. Dostupné online z:

<https://digibadelna.psp.cz/vademecum/permalink?xid=bbb75f3a1bd843d799122183a669c00e&scan=2#scan2>. [Cit. 9. 4. 2024].

Národní archiv, f. Alexej Čepička.

Státní oblastní archiv Praha, f. Národní fronta – Středočeský krajský výbor.

Literatura

BUREŠ, Jan, Lukáš CVRČEK, Jiří FIALKA a Adéla RÁDKOVÁ. *Spoutaný parlament: role a fungování zákonodárského sboru Československa v době diktatury KSČ*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2022. ISBN 978-80-246-5409-6.

BROKLOVÁ, Eva. *Volební zákony pro parlamentní volby 1946 v Československu*. In. JECH, Karel a Karel KAPLAN. *Stránkami soudobých dějin: Sborník statí k pětadesátinám historika Karla Kaplana*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 76-92. ISBN 80-85270-16-1.

DAVID, Josef, Josef TOMEŠ a Richard VAŠEK, eds. *Vzpomínky na deset let po Mnichovu (1938-1948)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2021. Ego. ISBN 978-80-7422-816-2.

HORÁK, Pavel a Vilém PREČAN, eds. *Únor 1948 očima poražených: záznam diskusí exilových politiků z let 1949-1950*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2018. Ego. ISBN 978-80-7422-623-6.

KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. Praha: Academia, 2012. Historie. ISBN 978-80-200-2074-1.

KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997. Knihy dokumenty. ISBN 80-857-6573-X.

KAPLAN, Karel. *Únor 1948: komentované dokumenty*. Praha: Epoque, 2018. ISBN 978-80-7557-116-8.

MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory Národní fronty*. Praha: Academia. 1978.

RATTINGER, Bedřich. *Únorový deník*. In: DOUBEK, Vratislav, Michal PEHR a Josef TOMEŠ, eds. *Na pozvání Masarykova ústavu 2*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005, s. 141-167. ISBN 80-86495-32-9.

RIPKA, Hubert, Adriena BOROVIČKOVÁ a Hana POSPÍŠILOVÁ, eds. *Únorová tragédie: svědectví přímého účastníka*. Brno: Atlantis, 1995. ISBN 80-7108-098-5.

SMUTNÝ, Jaromír a Šárka GRAUOVÁ, ed. *Svědectví prezidentského kancléře*. Praha: Mladá fronta, 1996. Archiv. ISBN 80-204-0567-4.

VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha: NLN, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-941-6.

Dizertační práce

DOBEŠ, Jan. *Národní sbromáždění v letech 1945-1948*. Praha, 2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra PVH a archivního studia. Vedoucí práce Jiří Šouša.

Internetové zdroje

Československo. *Statistická příručka Československé republiky [na rok] 1948*. V Praze: Státní úřad statistický, 1948. *Moravská zemská knihovna* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:7e038960-c693-11e3-bb44-5ef3fc9bb22f>.

HANZLÍK, František. O puči v únoru 1948. *Britské listy* [online]. [Cit. 2024-3-17]. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/17019.html>.

HANZLÍK, František. Souvislosti vzniku Akčních výborů Národní fronty a jejich podíl na „očistě“ Národního shromáždění a veřejného života po převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948. *Masarykova univerzita*. [online]. [Cit. 2024-3-17]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2010/HIB0182/Akzni_vybory_NF.pdf.

Projev Klementa Gottwalda na 114. schůzi ÚNS konané 9. 5. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit.2024-4-14]. Dostupné online z: <https://www.psp.cz/eknih/zvuk/gottwa48.mp3>.

Projev Klementa Gottwalda na Staroměstském náměstí 21. 2. 1948. *Radiotéka* [online]. [Cit. 2024-2-18]. Dostupné z: <https://www.radioteka.cz/detail/croslovo-177794-projevy-prezidentu-klement-gottwald>. [paywall].

Stenoprotokol z 1. schůze ÚNS konané 18. 6. 1946. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/001schuz/s001008.htm>.

Stenoprotokol z 3. schůze ÚNS konané 8. 7. 1946. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-6]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/003schuz/s003003.htm>.

Stenoprotokol z 8. schůze ÚNS konané 18. 7. 1946. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/008schuz/s008001.htm>.

Stenoprotokol z 94. schůze ÚNS konané 10. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-3-24]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/094schuz/s094002.htm>.

Stenoprotokol z 95. schůze ÚNS konané 11. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-3-29]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/095schuz/s095005.htm>.

Stenoprotokol z 96. schůze ÚNS konané dne 11. 3. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/096schuz/s096001.htm>.

Stenoprotokol ze 105. schůze ÚNS konané 16. dubna 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-8].
Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/105schuz/obsah.htm>.

Stenoprotokol ze 114. schůze ÚNS konané 9. 5. 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-14].
Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/114schuz/s114002.htm>.

Stenoprotokoly schůzí ÚNS. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-2-17]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/index.htm>.

Výbory ÚNS do 11. března 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory1.htm>.

Výbory ÚNS od 11. března 1948. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1946uns/rejstrik/vybory2.htm>.

Zákon č. 121/1920 Sb. Ústavní zákon Československé republiky. *PSP ČR* [online]. [Cit. 2024-4-2]. Dostupné z: https://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html.

Zákon č. 140/1947 Sb. o jednacím řádu Ústavodárného národního shromáždění. *Zákony pro lidi* [online]. [Cit. 2024-4-3]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-140>.

Zákon č. 213/1948 Sb. o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů. *Zákony pro lidi* [online]. [Cit. 2024-5-1]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-213>.